

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2009: 48
ISSN 1654-0247

Bokbussens värde och funktion

En kvalitativ intervjuundersökning med bokbussanvändare och
bibliotekspersonal

TINA ANDERSSON
ANNIE JONSSON

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Författarna**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Bokbussens värde och funktion. En kvalitativ intervjuundersökning med bokbussanvändare och bibliotekspersonal

Engelsk titel: The value and function of the mobile library. A qualitative interview study based on library users and library staff

Författare: Tina Andersson och Annie Jonsson

Kollegium: Växjö universitet

Färdigställt: 2009

Handledare: Joacim Hansson

Abstract: The purpose of this master thesis is to investigate if the mobile library has a similar role as the public library. To study this further we intend to examine the value and function of the mobile library. Answers are sought to the following questions: Can the mobile library be seen as a public library in a smaller scale? How do the users experience the value and function of the mobile library? What does the library staff think of the value and function of the mobile library for the users? What would the consequences be if the service of the mobile libraries would not exist?

The method used was qualitative interviews. The groups of respondents are mobile library users and library staff. The theories used include Anderson and Skot-Hansen's model of the public library's local profile. This model is used to analyze the results. The result of the study shows that all groups of respondents are of the opinion that the mobile library has a significant value and function in many ways.

Nyckelord: bibliotek, bokbuss, funktion, värde, demokrati, mötesplats

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
1. INLEDNING.....	5
1.1 PROBLEMFÖRMULERING.....	5
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
1.3 AVGRÄNSNINGAR.....	6
1.4 DISPOSITION.....	6
2. BAKGRUND	8
2.1 HISTORISK ÖVERSIKT	8
2.3 FOLKBIBLIOTEKSVERKSAMHET	9
2.4 BOKBUSSVERKSAMHET	10
2.4.1 Bokbussar ur olika perspektiv	10
3. TIDIGARE FORSKNING	12
3.1 KÄLLKRITISK REFLEKTION	12
3.2 VERKSAMHETS- OCH FUNKTIONSBESKRIVANDE MATERIAL.....	12
3.3 EKONOMI	14
3.4 KULTURELL MÖTESPLATS OCH SOCIALA ASPEKTER.....	14
3.5 DEMOKRATI	16
4. TEORI.....	17
4.1 DORTE SKOT-HANSEN OCH MARIANNE ANDERSONS MODELL ÖVER DET LOKALA BIBLIOTEKETS PROFIL...	17
4.2 HÖGINTENSIVA- OCH LÅGINTENSIVA MÖTESPLATSER ENLIGT AUDUNSON.....	18
4.3 DET SOCIALA KAPITALET ENLIGT PUTNAM	19
5. METOD	21
5.1 URVAL	21
5.2 INSAMLINGSMETOD.....	21
5.3 ETISKA ASPEKTER	22
5.4 ANALYSMETOD	22
6. RESULTATREDOVISNING	24
6.1 KOMMUN- OCH MILJÖBESKRIVNING	24
6.1.1 Beskrivning av intervjusituationer.....	24
6.1.2 Alvesta kommun.....	24
6.1.3 Hässleholms kommun	25
6.1.4 Nybro kommun.....	26
6.2 PRESENTATION AV RESPONDENTER	27
6.2.1 Användare.....	28
6.2.2 Bokbusspersonal.....	31
6.2.3 Bibliotekschefer	35
7. ANALYS	39
7.1 PRECISERING AV ANDERSON OCH SKOT-HANSENS MODELL	39
7.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	39
7.3 ANVÄNDARE	40
7.3.1 Kulturcentrum.....	41
7.3.2 Kunskapscentrum.....	42
7.3.3 Socialt centrum	42
7.3.4 Informationscentrum	44
7.4 BOKBUSSPERSONAL	44
7.4.1 Kulturcentrum.....	45
7.4.2 Kunskapscentrum.....	46
7.4.3 Socialt centrum.....	47
7.4.4 Informationscentrum	49

7.5 BIBLIOTEKSCHEFER.....	50
7.5.1 Kulturcentrum.....	51
7.5.2 Kunskapscentrum.....	52
7.5.3 Socialt centrum.....	53
7.5.4 Informationscentrum	54
7.6 JÄMFÖRANDE ANALYS.....	54
7.6.1 Kulturcentrum.....	55
7.6.2 Kunskapscentrum.....	56
7.6.3 Socialt centrum.....	56
7.6.4 Informationscentrum	57
7.7 SAMMANFATTANDE KOMMENTARER	57
8. DISKUSSION OCH SLUTSATSER.....	59
8.1 DISKUSSION KRING PROBLEMFÖRMULERING OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	59
8.2 DISKUSSION KRING BETYDELSEN AV ANALYSMODELLENS OLIKA FÄLT	60
8.3 ÖVRIGA KOMMENTARER	63
9. SAMMANFATTNING.....	65
KÄLLFÖRTECKNING.....	67
BILAGA 1. INTERVJUGUIDER.....	71

1. Inledning

Under vår utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap har vi kommit i kontakt med olika delar av biblioteksverksamheten. Denna verksamhet har skilda inslag som samverkar för att biblioteket ska fylla sina viktiga funktioner. Bokbussen, som vi har valt att rikta in oss på, är en del av nämnd biblioteksverksamhet.

Vi har båda växt upp i landsbygdsorter där den mobila biblioteksverksamheten har varit ett återkommande inslag. Bokbussarna har, i de orter som vi har vuxit upp i varit viktiga av många skäl. Närheten till biblioteket och möjligheten att nyttja dess tjänster var av stor vikt för invånarna. Bokbussarna stannade vid lämpliga platser och vid varje tillfälle stod ortsborna troget och väntade. Människor samlades för att låna böcker och utbyta erfarenheter eller bara för att samtala en stund. Runt bussarna bildades på så vis kulturella mötesplatser. Bokbussverksamheten på våra hemorter är numera nedlagd på grund av ekonomiska skäl. För många av invånarna var detta en förlust, eftersom bokbussarna bidragit med både biblioteksservice och social samvaro.

Vi har intresserat oss för ämnesområdet som rör bokbussen på grund av vi tycker att folkbibliotekets värde och funktion är en intressant företeelse. Eftersom bokbussarna är en del av folkbiblioteksverksamheten är vi intresserade av att undersöka bokbussarnas värde och funktion.

1.1 Problemformulering

Bibliotekslagen nämner bland annat att alla människor ska ha tillgång till folkbibliotek. Dock beskriver den inte hur detta ska se ut i praktiken. I städerna är biblioteksutbudet oftast bra och lättillgängligt för de flesta. För landsbygden ser utbudet något annorlunda ut. Biblioteksverksamheten består som nämnts av fasta och mobila filialer. Den fasta biblioteksverksamheten på landsbygden kräver vissa förutsättningar. Sigurd Möhlenbrock skriver att då inrättande av filialbibliotek ska motiveras ekonomiskt, krävs att den ort på vilken verksamhetens ska installeras har ett visst antal invånare (*Bokbussen kommer* 1973). Dock bor inte alla landsbygdsbor i mindre orter med närhet till filialer. För de som avståndsmässigt har långt till sådan verksamhet har den mobila verksamheten därför en viktig funktion. Utan bokbussarna skulle det bli betydligt svårare för biblioteken att uppfylla tanken om att landsbygdsborna ska ha tillgång till samma utbud som befolkningen i städerna.

Den mobila biblioteksverksamheten har minskat på senare tid. År 2000 var antalet bokbussar inom kommunal biblioteksverksamhet 112 stycken (Kulturrådet 2001) och år 2007 var antalet 93 stycken (Kulturrådet 2008). Anledningen till att bokbussverksamheten har begränsats under de senaste åren är troligen på grund av ekonomiska skäl. Dock finns även aspekter som tyder på att bokbussarna har en funktion och ett socialt och kulturellt värde. Det finns forskning som föreslår att fysiska mötesplatser är av vikt för demokratiska samhällen (Putnam 2001). I större samhällen finns oftast tillgång till sådana mötesplatser, exempelvis folkbiblioteket. Samma möjligheter verkar dock inte finnas på landsbygden. Utvecklingen där går möjligen snarare åt motsatt håll, eftersom fysiska mötesplatser, såsom lokala lanthandlar, bensinstationer eller biblioteksfilialer avvecklas av ekonomiska skäl. De ekonomiska aspekterna prioriteras således möjligen före de sociala och kulturella.

Ett sätt att lösa biblioteksservicen för landsbygdsborna skulle kunna vara att erbjuda vissa tjänster via Internet, såsom e-böcker och virtuella referensamtal, som komplement. Då bibehålls en form av social kontakt mellan folkbibliotek och användare genom virtuell interaktion. En möjlig nackdel med denna lösning kan vara att användaren och bibliotekarien går miste om det fysiska mötet samt möjligheten till ett kulturellt utbyte. Bokbussarna fyller därför en viktig funktion som arena för kulturella upplevelser för de landsbygdsbor som avståndsmässigt har långt till fasta filialer.

Eftersom bokbussverksamheten, som nämnts, ofta bortprioriteras av ekonomiska skäl finns det anledning att lyfta fram den funktion och det värde verksamheten har för bokbussanvändarna. Det finns relativt lite skrivet kring denna problematik och därför kommer uppsatsen att behandla detta ämne.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka huruvida bokbussen kan ses som ett fast folkbibliotek. För att utreda detta undersöks även vilket värde och vilken funktion bokbussarna har för användarna. För att få ett helhetsperspektiv har vi valt att även inkludera bokbusspersonal och bibliotekschefer i undersökningen. Frågeställningarna som kommer behandlas i undersökningen är således:

- Kan bokbussen ses som ett folkbibliotek i mindre skala?

Vi ämnar undersöka detta genom följande underfrågor:

- Vad erfar användarna att bokbussen har för värde och funktion?
- Vad erfar bokbusspersonal och bibliotekschefer att bokbussen har för värde och funktion för användarna?
- Vilka blir konsekvenserna om bokbussverksamheten skulle upphöra?

1.3 Avgränsningar

Vi har valt att behandla bokbussverksamhet eftersom det finns relativt begränsat med forskning kring ämnet. Undersökningen kommer att göras i tre medelstora kommuner inom Skåne och Småland, vilket är på grund av bekvämlighets- och kostnadsmässiga skäl. Eftersom tiden för uppsatsskrivandet är begränsad kommer undersökningen att behandla hur situationen i de olika kommunerna ser ut i nuläget. Vi kommer att uppehålla oss kring den bokbussverksamhet som bedrivs i dessa tre kommuner. Gällande bokbussanvändarna så vänder vi oss till dem som under de dagar då undersökningarna utförts har besökt bokbussarna. Undersökningen riktar sig till den bibliotekspersonal som är mest insatt i bokbussverksamheten. Av bekvämlighetsskäl vänder vi oss endast till vuxna låntagare, eftersom det krävs tillstånd från föräldrar vid intervjuer med barn.

1.4 Disposition

I kapitlet *Inledning* presenteras uppsatsens problemformulering, syfte och frågeställningar samt vilka avgränsningar vi har gjort. I kapitlet *Bakgrund* presenteras en historisk översikt över folkbiblioteksverksamheten och vilka delar den innehåller. Vi behandlar även bokbussverksamheten där olika perspektiv på verksamheten berörs. I avsnittet *Tidigare*

forskning behandlas den forskning som är relevant för förståelse av ämnesområdet och som ger en bild av forskningsläget. I avsnittet *Teori* introduceras de teoretiska utgångspunkter som vi anser vara relevanta för att kunna besvara frågeställningar. Även en kort genomgång av exempel på alternativa teorier beskrivs. I kapitlet *Metod* presenteras det tillvägagångssätt som vi använt oss av när vi genomfört vår empiriska undersökning. I avsnittet kallat *Resultatredovisning* presenteras en sammanfattande genomgång av det empiriska materialet från våra kvalitativa intervjuer. Även de kommuner som är aktuella för undersökningen presenteras. Kapitlet *Analys* behandlar det empiriska materialet genom att analysera det utifrån de teoretiska utgångspunkterna. Det görs även en jämförande analys mellan undersökningens olika informantgrupper samt en sammanfattning av vad analysen visar. I avsnittet *Diskussion och slutsatser* besvarar vi våra frågeställningar, diskuterar betydelsen av våra teoretiska utgångspunkter, samt för en allmän diskussion där vi går i dialog med tidigare forskning. I det avslutande kapitlet *Sammanfattning* presenteras en kortfattad framställning av uppsatsen.

2. Bakgrund

2.1 Historisk översikt

Bibliotek i olika former har funnits under lång tid. Inledningsvis handlade verksamheten mest om spridning av litteratur genom initiativ från kyrkan. Inom skolverksamheten tillkom sockenbiblioteken i mitten av 1800-talet och bestod av små samlingar av böcker som tillhandahölls av skolorna. Denna litteratur stod dock under kyrkans tillsyn och hade ofta religiös innebörd. Samtida med sockenbiblioteken utvecklades även ytterligare en typ av biblioteksverksamhet vars syfte var att fungera som ett verktyg inom folkbildning – en form av folkrörelsebibliotek. Dessa bibliotek tillhandahöll litteratur som behandlade exempelvis samhällreliga frågor, snarare än religiösa, som den litteratur som fanns på sockenbiblioteken. Folkrörelsebiblioteken fick därför betydelse bland annat för att folket kom i kontakt med demokratiska förhållningssätt, vilket exempelvis kunde ligga till grund för utveckling av fackföreningar och politiska ideal (Hansson 2005:19f).

Omkring år 1910 förde Valfrid Palmgren idéer om *public library* på tal (*Om folkbibliotekens ideologiska identitet: en diskursstudie*). Inspirationen kom från USA och idéerna handlade främst om biblioteket som en plats där barnen sätts i centrum samt en arena för lärande. Ett annat fokus var att alla människor, oberoende av bakgrund, skulle ha tillgång till biblioteket. Palmgrens vision var att detta också skulle bli verklighet i Sverige (Hansson 2005:20). Bibliotekens roll inom folkbildning och utbildning har sedan varit genomgående fram till nutid (Hansson 2005).

Under 1950-talet började en ny form av biblioteksverksamhet ta form. Som ytterligare ett steg i tanken om folkbildning introducerade biblioteken *uppsökande verksamhet* (2005:23) vilken hade som syfte att nå människor i deras vardagliga liv. Genom *Dalaprojektet*, (2005:23) vilket genomfördes under 1950-talets andra hälft, visade Greta Renborg på möjligheten att nå grupper av användare på landsbygden som troligen inte skulle ha tagit sig till biblioteket av geografiska skäl. Genom att åka turer på landsbygden kunde Renborg förmedla möjligheter till läsning och bildning för de människor som var bosatta där och som kanske sysslade med andra vardagliga sysslor än läsning. Den uppsökande verksamheten fortsatte att utvecklas under 1960- och 1970-talen då biblioteken även stärkte sin position som förmedlare av kulturupplevelser. Utvecklingen av den uppsökande verksamheten gick mot att höja effektiviteten gällande att nå människor under deras vardagliga liv (Hansson 2005). Under 1970-talet kom biblioteken även att få en social roll – främst genom den uppsökande verksamheten. Detta eftersom tanken var att nå de grupper av människor som inte hade samma tillgång till kulturellt utbud som de personer som bodde i städerna. Den uppsökande verksamheten finns fortfarande i olika former. Dessa olika typer presenteras vidare under avsnittet om folkbiblioteksverksamhet.

I en utredning som gjordes under 1980-talet konstaterades det att biblioteken, förutom rollen som kulturinstitution, också har en uppgift som förmedlare av information. Utvecklandet av Internet under 1990-talet har inneburit att en stor del information har blivit tillgänglig. I samband med detta har det förts många diskussioner kring om biblioteken är något som hör till det förgångna. Frågor som behandlar huruvida biblioteken längre behövs, då det mesta vad gäller information är tillgängligt via Internet, har behandlats. Den tekniska utvecklingen har således satt sin prägel på folkbiblioteksverksamheten. Från att ha setts som renodlade kulturinstitutioner med social karaktär har folkbiblioteken även fått rollen som arenor för

informationsinhämtning (Hansson 2005:14, 28). Internet och tekniska lösningar har också öppnat möjligheterna för virtuell kommunikation, vilket har ökat tillgängligheten.

De olika typerna av bibliotek som finns inom Sverige beskrivs av Eriksson och Zetterlund i "Den svenska biblioteksgeografin" (2008). Biblioteksväsendet i Sverige verkar på olika nivåer. Den typ av bibliotek som är vanligast i Sverige är folkbiblioteken, som också kallas exempelvis kommunala bibliotek, stadsbibliotek, kommunbibliotek och folk- och skolbibliotek. Andra bibliotekstyper är akademiska bibliotek, privata bibliotek och biblioteksverksamhet inom myndigheter och förvaltningar. Uppsatsen kommer dock vidare att ägna fokus åt folkbiblioteksverksamhet.

2.3 Folkbiblioteksverksamhet

Folkbiblioteken har en bred verksamhet som oftast består av folkbibliotek/huvudbibliotek samt fasta och mobila filialer (Kulturrådet 2008). *Folkbiblioteket* (huvudbiblioteket) på en ort är tänkt att erbjuda invånarna biblioteksservice och fungerar främjande för utbildning och läsning. Över tid har folkbibliotekens roll varit att gagna folkbildning. Biblioteket ska vara tillgängligt för alla samt möta medborgarnas behov av medier i form av exempelvis böcker, tidningar, databaser etc. (Nilsson 2003:171f). *Filialerna* har samma uppgifter som huvudbiblioteken och ska därför erbjuda samma service till människor som är bosatta på landsbygden. De fasta filialerna är ofta belägna i mindre samhällen. Den mobila filialverksamheten består vanligen av en eller flera bokbussar som serverar de människor som bor på landsbygd utan huvud- eller filialbibliotek i närheten. Den fasta filialbiblioteksverksamheten kräver dock vissa förutsättningar. Sigurd Möhlenbrock skriver att då inrättande av filialbibliotek ska motiveras ekonomiskt, krävs att den ort på vilken verksamheten ska installeras har ett visst antal invånare (*Bokbussen kommer* 1973).

Folkbiblioteken bedriver även uppsökande verksamhet, vilket innebär: "Uppsökande biblioteksverksamhet är en metod att nå vissa grupper av människor genom att erbjuda kontinuerlig biblioteksservice utanför bibliotekens lokaler" (Lundin 1990:13). Ett exempel är *Boken kommer* som är en verksamhet som funnits i Sverige sedan 1950-talet. Servicen är till för personer som inte själva kan ta sig till biblioteket på grund av exempelvis sjukdom eller funktionshinder. Grundidén kommer av tanken att de hemmaboende sjuka eller funktionshindrade användarna ska erbjudas likvärdig biblioteksservice som de brukare som är placerade på vårdinstitutioner (Lundin 1990:17). *Bok-på-posten* är ytterligare en uppsökande verksamhet som dock inte varit speciellt framgångsrik i Sverige (Lundin 1990:169).

Det finns flertalet områden där uppsökande verksamhet ingår. *Sjukhusbiblioteken* är en del av folkbiblioteksverksamheten och ska således ha samma målsättning och utbud som folkbiblioteken. Exempel på sjukhusbibliotekens uppsökande verksamhet är bokvagnsrundor som genomförs på sjukhusets avdelningar. Dock krävs samarbete med vårdpersonalen för att verksamheten ska fungera fullt ut i praktiken (Scott 1990:123ff). Det finns fler exempel på biblioteksverksamhet inom vården, såsom service till äldre och funktionshindrade.

Ett ytterligare exempel är *fängelsebiblioteken* som sedan 1940-talet har samarbetat med folkbiblioteken. Fängelsebibliotekens verksamhet var från början till för att minska känslan av isolering för de intagna (Lundin 1990:16). Numera finns både fast och mobil verksamhet, exempelvis traditionella bibliotek, bokbussar och ronder med bokvagn. Miljön är avgörande för vilken service som bedrivs (1990:151). I sammanhanget kan även nämnas *arbetsplatsbibliotek*, vilka hör till folkbiblioteksverksamheten men även samarbetar med

företag och *företagsbiblioteken*, som tillhandahåller media till för utveckling av företaget (Modigh 1990:135).

Valfrid Palmgren diskuterade, som nämnts, redan vid 1900-talets första hälft, en vision om biblioteket som en arena tillgänglig för alla. I bibliotekslagen (1996) konstateras just detta – medborgarnas rättigheter till tillgänglig information på lika villkor. Biblioteken får således även en roll som mötesplats vilken alla människor har tillgång till. Dessa öppna och tillgängliga mötesplatser kan vara både fysiska och virtuella, vilket nämns ovan. De virtuella mötesplatserna är lättillgängliga men kräver tillgång till teknisk utrustning (Nilsson 2000:77ff). De fysiska mötesplatserna står för demokrati – deltagande på lika villkor, utan krav på prestation, vilket kan skapa en känsla av samhörighet (Greider 2000:97). De fysiska mötesplatserna är viktiga för att stödja social samhörighet och förståelse mellan grupper. Folkbiblioteken är således numera arenor för både fysisk och virtuell kommunikation (Nilsson 2000:77ff). Folkbiblioteket kan alltså fungera som en mötesplats. Det är dock inte enbart de fasta biblioteksbyggnaderna som har denna funktion. Även den mobila biblioteksverksamheten kan bidra till att skapa möten mellan användare, eller mellan användare och bibliotekspersonal.

2.4 Bokbussverksamhet

Den mobila filialverksamheten består vanligen av en eller flera bokbussar som serverar de människor som bor på landsbygd utan huvud- eller filialbibliotek i närheten. Tanken med bokbussarna är att de i så hög grad som möjligt ska tillhandahålla service likt den som erbjuds på folkbiblioteken. Turer, fordonstyp, bestånd och bemanning varierar beroende på var turerna körs (Svenne 1995:3). Beroende på kommuners invånartäthet anpassas de stopp som bokbussarna gör. Antingen görs ett mindre antal stopp vid platser där flertalet bokbussanvändare samlas eller så görs fler stopp vid platser där enstaka bokbussanvändare bor (Folkbiblioteken 2000:11). Bokbussar kan även användas inom uppsökande verksamhet – då besök på enskilda gårdar görs. Då handlar det om leverans av förbeställda böcker (Lundin 1990:167).

2.4.1 Bokbussar ur olika perspektiv

I slutet av 40-talet kompletterades folkbiblioteken med bokbussverksamhet för att nå ut till fler användare. Verksamheten utvecklades långsamt till mitten av 70-talet då inköp av bokbussfordon underlättades på grund av större möjlighet till bidrag för inköp. I början av 80-talet vände utvecklingen (Kulturrådet 1981). År 1993 fanns 146 bokbussar i landet (Folk- och skolbiblioteken 1994). År 2007 fanns det 93 bokbussar (Folkbiblioteken 2007). Den mobila biblioteksverksamheten har således minskat.

Folkbiblioteken har ett demokratiuppdrag. I bibliotekslagen står det bland annat att:

Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek. Folkbiblioteken skall verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare.

Bibliotekslagen 1996

Mobil biblioteksverksamhet har därför ett värde ur en demokratisk synvinkel. Utan bokbussarna skulle det troligen bli svårt för folkbiblioteken att uppfylla sitt demokratiska uppdrag gentemot de användare som bor på landsbygden och har långt till närmaste bibliotek.

Folkbiblioteken kommer att spela en viktig roll vad gäller informationsförsörjning i framtiden. Eftersom informationsmängden och tillgängligheten kommer att öka är det viktigt att användarna genom biblioteket har tillgång till informationsutbudet samt möjlighet att utnyttja vägledning kring aspekter som rör tillgång och sållande av information (Svenne 1995). Ur demokratisk synvinkel är det viktigt att alla på lika villkor får tillgång till information och vägledning kring densamma. Därför kan bokbussarna spela en avgörande roll för dem som har långt till ett fast bibliotek. De människor som bor på landsbygden som av olika anledningar inte kan ta sig till biblioteket i huvudorten är, enligt Svenne, beroende av mobil biblioteksverksamhet.

Bokbussverksamhet är beroende av att ekonomiska förutsättningar finns. På 1970-talet var det möjligt att få bidrag från Statens Kulturråd för införskaffande av bokbussfordon. Under 1990-talet inträffade ett annat ekonomiskt läge, vilket medförde besparingar och omfördelningar av kommunala medel. Denna utveckling har fortsatt, vilket har resulterat i en minskning av antalet bokbussar. Dock varierar de ekonomiska förutsättningarna inom varje kommun vilket har inneburit att vissa kommuner har gått ihop för att effektivisera bokbussverksamheten (Svenne: 1995:1ff). Eftersom det finns färre bokbussar idag jämfört med på 90-talet (Statens kulturråd 1997:6, Statens kulturråd 2008) innebär det troligtvis att den här utvecklingen är fortlöpande.

3. Tidigare forskning

I följande kapitel redogörs för tidigare forskning som ansetts vara relevant för undersökningen. Detta inbegriper tidigare magisteruppsatser, rapporter samt vetenskapliga artiklar. Urvalet har styrts av syftet och har gjorts för att uppnå en så bred översikt över ämnesområdet som möjligt.

Bokbussar har tidigare studerats utifrån olika aspekter. Det främst förekommande materialet har varit beskrivningar av bokbussverksamhet samt ekonomiska diskussioner kring ämnet. Eftersom verksamhetsbeskrivningar, ekonomiska diskussioner och material kring biblioteket som mötesplats har varit mest framträdande har vi delat upp materialet under dessa tre teman.

3.1 Källkritisk reflektion

De källor som vi har använt oss av återfinns i olika syften och sammanhang. De skiljer sig också åt vad gäller graden av tillförlitlighet i vetenskaplig bemärkelse.

De magisteruppsatser vi har använt är forskningsarbeten skrivna av studenter. De gestaltar exempel på problem och kan fungera som inspiration till ny forskning. Denna typ av uppsatser är inte vetenskapligt granskade och kan därför vara olämpliga att använda som belägg för egen forskning. Detta eftersom de kan ha vissa brister samt innehålla missvisande tolkningar och vinklingar.

De rapporter som nämns i undersökningen används inom akademiska sammanhang och är vetenskapliga eller icke vetenskapliga. De förstnämnda är oftast vetenskapligt granskade och deras innehåll har en hög tillförlitlighet. De sistnämnda är oftast utredningar eller verksamhets- och projektbeskrivningar från exempelvis institutioner, och dessa kan vara utredande eller beskrivande. Denna typ av publikationer är oftast framställda av aktiva inom den berörda organisationen och är till för personer inom densamma. Icke vetenskapliga rapporter är inte granskade och bör således, precis som magisteruppsatserna, betraktas ur ett kritiskt perspektiv.

Vetenskapliga artiklar används i akademiska sammanhang och är skrivna av forskare. De håller, precis som vetenskapliga rapporter, en hög vetenskaplig tillförlitlighet då de genomgår granskning utförd av forskare inom samma ämnesområde innan publicering sker.

Hänsyn har tagits till ovan nämnda aspekter då materialet har brukats. Vidare följer en genomgång av exempel på material som utgör en bild av hur tidigare forskning inom bokbussverksamhet och aspekter kring biblioteket som mötesplats ser ut.

3.2 Verksamhets- och funktionsbeskrivande material

Utveckling av bokbussverksamhet är något som tidigare har behandlats inom forskning. Tillgänglighet och flexibilitet i samband med mobila bibliotek diskuteras återkommande. Ett annat perspektiv som diskuteras är anpassning av mobil biblioteksverksamhet efter samhällets behov, vilket är nödvändigt för verksamhetens överlevnad. Detta verkar vara ett globalt faktum som exempelvis beskrivs av Knight och Makin som diskuterar exempel på australiensisk bokbussverksamhet vad gäller utveckling från enbart utlåningsverksamhet till mobil filialverksamhet (Branches on wheels: Innovations in public library mobile services

2006). Samma utveckling verkar finnas i grannlandet Nya Zeeland, vilket nämns i artikeln "On the move: Mobile library services in New Zealand" (Hawke & Jenks 2005). Även England har utvecklat sin bokbussverksamhet genom att inkludera lösningar, som exempelvis internetuppkoppling, vilket krävs i den tidsålder som råder (Benstead, Spacey & Goulding 2004). Det finns flertalet ytterligare artiklar som behandlar liknande områden. Se exempelvis "Reaching out through a mobile library" (Butdisuwan 2000), "Public library services for older adults" (Kendall 1996) samt "Bookmobiles in the Virgin Islands: A study of mobile library service in St Croix" (Espinosa-Almestica 1972).

Bokbussars funktion berörs i *Bokbuss på 2000-talet – hur och varför?* (Wendel 2007). Författaren belyser aspekter som hur bokbussverksamheten är utformad och uppbyggd, verksamhetens målsättning, möjliga förändringar samt om det är en verksamhet som lämpar sig för framtiden. Bergqvist (*Bokbussverksamhet. Effektiv decentralisering av svensk biblioteksservice?* 2003) undersöker perspektiv kring decentralisering av biblioteksservice och bokbussens funktion i detta. Det centrala ligger i hur decentraliseringsfrågor löses i kommuner, dvs. hur man når ut till alla kommuninvånare. Författaren diskuterar även lämplighet och framtidsaspekter gällande bokbussverksamheten. I uppsatsen *Bokbussen – från dåtid till nutid* (2000) diskuterar Lysebäck och Norrström området ur en historisk synvinkel. Författarna tar upp den svenska bokbussverksamhetens utveckling från sent 1940-tal fram till nutid. Förändringar, mål och samhällslig påverkan berörs även. Det finns även uppsatser som behandlar bokbussverksamhet i en internationell kontext, så som *The poor man's university* (Svanberg 2007).

Problemet som diskuteras i utredningen *I samma gamla hjulspår* (Svenne 1995) är hur kommunerna i Hälsingland bör lösa frågan med biblioteksservice till glesbygdsbefolkningen. För att utreda detta startades ett projekt som innebar att undersöka möjligheterna för kommunerna att samarbeta kring bokbussverksamheten. I praktiken innebar detta att kommunerna delade på ett antal bokbussar. I samband med projektet gjordes också en undersökning för att ta reda på bokbussens värde och funktion för glesbygdskborna. Resultatet skulle ge en tydligare bild av vad användarna ansåg var viktigast med verksamheten. Användarnas synpunkter var tänkta att användas som en del i ett underlag för resursfördelning inom biblioteksverksamheten. Resultatet visade bland annat att användarna hade stort intresse av att behålla bokbussen framför allt på grund av sociala aspekter.

I *Ända hem till fru Nilsson* (Statens kulturråd 1990) utreds olika former av uppsökande biblioteksverksamhet. Lundin menar att bokbussen, vid sidan om att erbjuda biblioteksservice till landsbygdskbefolkning, kan användas inom diverse olika verksamheter, så som *boken kommer*, *arbetsplatsbibliotek* eller liknande institutioner. Fördelar med bokbussverksamhet är bland annat dess flexibilitet och möjlighet att nå ut till användare som har långt till fasta bibliotek. Lundin menar dock att bokbussverksamheten är tämligen kostsam och således bör möjligheterna med verksamheten användas till fullo.

Bokbussverksamhet har behandlats i diverse olika rapporter eller utredningar. Exempel på detta är *Bokbussen kommer...En introduktion till verksamheten* (Möhlenbrock 1973). Författaren belyser historik, målsättningar, fördelar och nackdelar samt planering av bokbussverksamhet. Ur ett nordiskt perspektiv beskrivs mobil biblioteksverksamhet i *Bokbuss til Begjaer* (1991). I publikationen beskrivs några artiklar som främst lyfter fram vikten av bokbussens existens inom de nordiska länderna.

I Biblioteksbladet (2008/06:32) skriver Per Magnus Wicén en debattartikel kallad *Biblioteket i*

tiden! Utveckling eller avveckling? Artikeln behandlar bland annat att folkbibliotekens arbetssätt måste förnyas samt att verksamheten måste kundanpassas ytterligare. Alternativ till förändring inom biblioteksverksamheten diskuteras och Wicén ifrågasätter bland annat varför varje kommun ska ha en egen bokbuss när de har tillgång till Internet och posten. Wicén vill att bibliotekstjänster ska erbjudas på entreprenad och menar att varje enskild kommun med biblioteksverksamhet sätter upp olika mål för sin verksamhet, vilka de vill ha uppfyllda. Enligt Wicén finns det en önskan om förändring i biblioteksverksamheten där utveckling och en nyare syn på verksamheten bidrar till skapandet av ett bibliotek som ligger i tiden.

I Biblioteksbladet (2008/06:33) skriver Barbro Borg ett svar på Per Magnus Wicéns debattartikel. Borg menar att det genomförs regelbundna kundundersökningar på alla bibliotek hon känner till. I sammanhanget nämns Solna stadsbibliotek som låter ett fristående företag utföra detta arbete. Besökarnas synpunkter används sedan i bibliotekets utvecklingsarbete. Borg menar att bibliotekarier är de som inspirerar barn både gällande läsning och lån och att Wiséns tanke om bokbeställning över nätet inte gör det. Hon menar även att biblioteket har utvecklats under de senaste åren och nämner bland annat Internet, informationstjänster och utställningar som en del av det moderna biblioteket, som enligt Borg ligger i tiden.

3.3 Ekonomi

Mobil biblioteksverksamhet har även diskuterats ur ett ekonomiskt perspektiv. Det finns källor som tyder på att bokbussverksamheten emellanåt är problematisk ur ekonomisk synvinkel. Ward ("The changing role of mobile libraries in Africa" 1996) beskriver att den mobila biblioteksverksamheten på olika ställen i Afrika under längre tid har bedrivits på ett sätt som inte längre är gångbart på grund av kostandsmässiga skäl. Författaren föreslår istället en sammanslagning av bokbussverksamheten med annan form av social och samhällelig verksamhet. På så vis kan mobila bibliotek fortsättningsvis existera.

På grund av det ekonomiska läget har bokbussverksamheten i Norge minskat. Detta kan, enligt Ornholt (*Mobile libraries in the Scandinavian countries: Development in view of legislation and financial support* 2001:7f), bland annat bero på politikernas syn på hur verksamheten bör effektiviseras – exempelvis genom centralisering. Eftersom mobila bibliotek inte kan erbjuda service i samma utsträckning som fasta bibliotek blir verksamheten inte prioriterad. Författaren menar dock att bokbussar ofta ur ekonomisk synvinkel är ett bättre alternativ än filialer, men deras kapacitet utnyttjas inte till fullo. Ornholt gör även en jämförelse mellan hemlandet och bland annat med Danmark. Danska politiker prioriterar bokbussverksamheten på ett annat sätt. Detta resulterar troligen i att bokbussverksamheten bevaras i Danmark.

3.4 Kulturell mötesplats och sociala aspekter

Carlsson och Persson undersöker i *Ska vi träffas på biblioteket? En undersökning om folkbibliotekets funktion som mötesplats* (2001) folkbibliotekets sociala funktion. Författarna strävar efter att utreda begreppet mötesplats och sedan sätta det i relation till vad användare och bibliotekarier anser om folkbiblioteken som mötesplatser. Undersökningen inriktas även på biblioteksbyggnadens betydelse. Författarna kommer fram till att folkbibliotekets funktion som mötesplats är betydande för både bibliotekarier och användare. Faktorer som inverkar är tillgänglighet, arkitektur och bemötande.

Greider ("Biblioteket, demokratin och kulturen", ingår i *Bibliotek – mötesplats i tid och rum. En bok om demokrati* 2000) menar att mötesplatser är en viktig del av offentliga institutioner. Författaren beskriver biblioteken som symboler för demokrati vilka ger tillfälle för befolkningen att, utan motprestation, ta del av en kravlös social miljö. Samhörigheten som mötesplatserna på biblioteken skapar kan förmedla en känsla av delaktighet i samhället. I dagens samhälle kan mötesplatserna vara både fysiska och virtuella. Greider menar dock att oavsett hur bibliotekens sociala mötesplatser förändras och utvecklas har de fortfarande en funktion (2000:97). Nilsson ("Om sanningen ska fram. Biblioteket som medborgargränsnitt", vilken ingår i *Bibliotek – mötesplats i tid och rum. En bok om demokrati* 2000) menar också att den virtuella utvecklingen inte försämrar bibliotekens funktion som mötesplatser, även om de virtuella mötesplatserna hamnar i fokus på grund av IT-utvecklingen. Författaren menar att både virtuella och fysiska mötesplatser måste värnas om. De virtuella mötesplatserna är tillgängliga men förutsätter viss teknisk utrustning som alla kanske inte har tillgång till. Biblioteken lämpar sig således för att vara centrum för både fysiska och virtuella mötesplatser, eftersom de är en av få offentliga arenor som alla har möjlighet att utnyttja (2000:77f).

Stigendal (*Biblioteket i samhället – en gränsöverskridande mötesplats?* 2008) behandlar bibliotekariers uppfattning av bibliotekens roll i mötet mellan innanför- och utanförskap. Han beskriver utanförskap som ett mångdimensionellt begrepp. Utanförskap syftar bland annat på personer som på något sätt befinner sig utanför samhällets system (2008:37). Författaren menar vidare bland annat att folkbiblioteken är viktiga mötesplatser för människor i samhället, både för personer som befinner sig utanför, men också i, samhällets system. Stigendal nämner som exempel bland annat en grupp besökare som han menar skulle kunna tillhöra utanförskapen. Författaren benämner denna grupp som personer vilka är ensamma i livet (2008:38). För dessa användare blir mötet mellan bibliotekspersonal och användare en viktig faktor. Användarna kan genom denna kontakt känna sig delaktiga i samhället och mötet kan innebära en försäkran på att de är en del av ett socialt sammanhang (2008:74). Stigendal problematiserar vidare kring konsekvenserna av om dessa möten skulle utebli. Det skulle bland annat innebära en negativ konsekvens för användaren, bland annat att känslan av social delaktighet försvagas (2008:75).

Ljødal ("Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid" 2005) diskuterar folkbibliotekets roll i den digitala framtiden. Hon behandlar huruvida folkbiblioteken behövs i en värld där information är lättillgänglig via teknik samt bibliotekets funktion som fysisk mötesplats. Författarens ställer frågor som bland annat behandlar vilka typer av möten som äger rum på biblioteket och betydelsen av dessa. Med hjälp av teoretiska utgångspunkter har Ljødal utifrån undersökningens resultat skapat en modell vilken beskriver fyra olika sätt att se på biblioteket (2005:37):

- *Det verdibaserte rommet*, vilket inkluderar identitetsskapande möten samt upplevelser av en gemensam värld.
- *Det sosiale rommet* behandlar själva synen på biblioteket som mötesplats – där frivilliga möten på lika villkor sker.
- *Det politologiske rommet* kan vara en plats för politisk åsiktsfrihet och diskussioner.
- *Læringsrommet* kopplas till livslångt lärande.

Ljødal kommer bland annat fram till att biblioteken kan vara en arena för integration och kan verka för sammanhållning och förståelse mellan grupper med olika bakgrund. Exempel på

detta är ett norskt samhälle i vilket det bor många infödda äldre och många invandrare. Inom skol- och biblioteksverksamheten startades ett projekt för att bland annat skapa integration och kravlösa möten mellan dessa grupper. Tanken var att frambringa möjligheter för möten över gränser. Detta är exempel där, enligt författaren, de ovan beskrivna begreppen kan identifieras. *Det verdibaserte rommet* syns genom möjligheten till att de olika grupperna i samhället kan träffas på en arena där alla är välkomna på lika villkor. Genom möten kan grupperna också lära sig något av varandra om respektive kultur och livssituation, vilket hör hemma i begreppet *læringsrommet*. Då möten sker mellan grupper som annars kanske inte skulle valt att umgås kan ett bibliotek, enligt Ljødal fungera som *det sosiale rommet* (2005:41f). Då biblioteken även kan ses som en plats vilken står för frihet vad gäller politiskt syn- och förhållningssätt kan detta bidra till förståelse och diskussion mellan grupper. Detta är ett exempel på bibliotekets roll som *Det politologiske rommet* (2005:49).

Ornholt (*Mobile libraries in the Scandinavian countries: Development in view of legislation and financial support* 2001:7) menar att det är viktigt att bevara mobil biblioteksverksamhet eftersom mötesplatserna kring bokbussarna har ett stort värde för mindre samhällen, även om verksamheten inte kan erbjuda service i samma utsträckning som folkbiblioteken i städerna. Eftersom glesbygden ofta drabbas av indragen kommunal service blir bokbussarna mycket betydelsefulla. Genom den mobila biblioteksverksamheten nås även befolkningen på glesbygden av kulturellt utbud. Ornholt menar att små samhällen har mycket att förlora på indragen bokbussverksamhet eftersom inte bara biblioteksservicen utan även mötesplatserna och deras sociala funktion försvinner.

Exempel på dessa resonemang syns även internationellt, bland annat i Australien. Kenneally och Payne ("Mobile library services: Australian trends" 2000) menar att mobil biblioteksverksamhet är av värde för befolkning i glesbebyggda områden. Mobila bibliotek skapar mötesplatser och har, enligt författarna, en social funktion.

3.5 Demokrati

I *Biblioteket, demokratin och kulturen* (2000) skriver Greider att debatten om bibliotekens utlåningssiffror pågått under en längre tid, men även att det var av vikt att sätta låntagaren i centrum, vilket tänktes vara bibliotekens ansvar (2000:90). Greider menar vidare att folkbiblioteket ska värna om den demokratiska grunden, vilket innebär ett ansvar för läsandet, då det gynnar ett lands demokratiska kultur. Invånare ska också kunna besöka biblioteket för att ta reda på saker (2000:91).

I utredningen *I samma gamla hjulspår* (Svenne:1995) diskuteras bokbussens roll för glesbygden. Svenne behandlar bl.a. folkbibliotek och bokbuss i ett framtidsperspektiv. Biblioteket ska kunna erbjuda alla invånare liknande tjänster i samma takt som att samhället utvecklas. Ett samhälle som vilar på en demokratisk grund ska kunna erbjuda invånarna informationsförsörjning på deras egen begäran, allt för att underlätta för dem i tillvaron. Det innebär vidare att glesbygdsbefolkningen är beroende av mobil biblioteksverksamhet för att kunna nyttja biblioteket (1995:34ff).

I magisteruppsatsen *Bokbuss på 2000-talet – hur och varför?* (2007) undersöker Wendel först och främst/primärt hur bibliotekspersonal motiverar bokbussens vidare existens. Hon presenterar ett resultat där en av tyngdpunkterna för bokbussens existens vilar på demokrati, då flertalet av hennes informanter är överens om att alla kommuninvånare på lika villkor ska ha tillgång till och kunna nyttja bokbussen, vilket är ett genomgående tema.

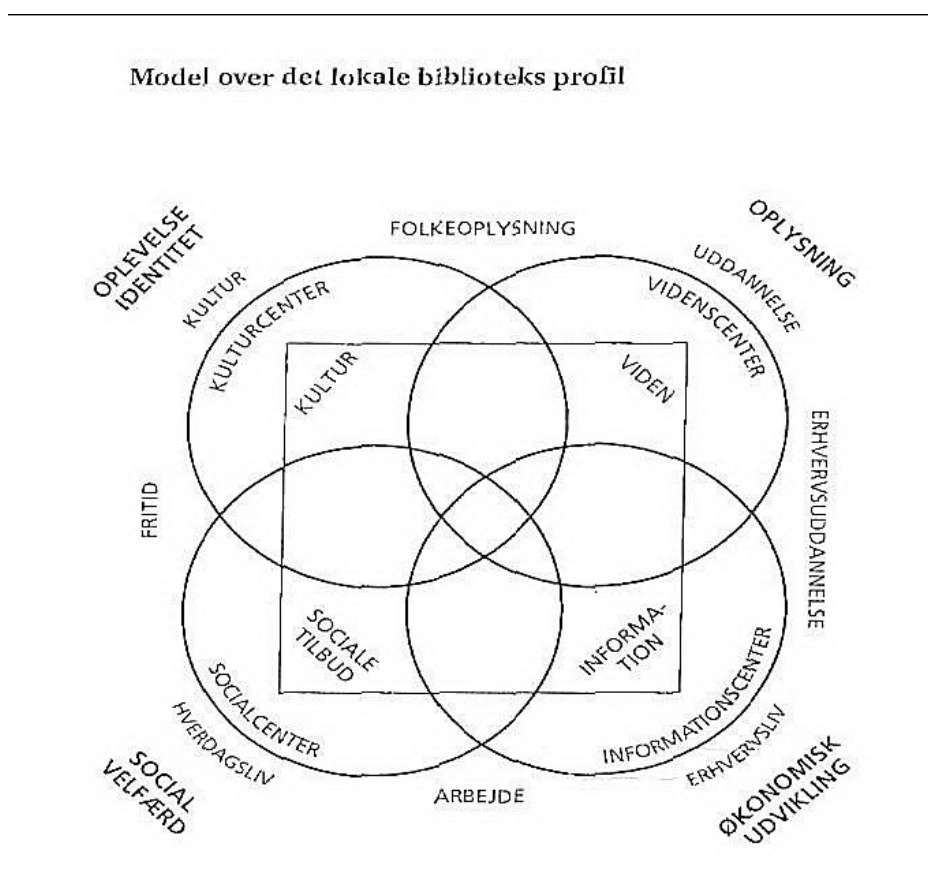
4. Teori

De teorier och begrepp som vi har valt att använda syftar till att belysa bakgrunden till ämnesvalet samt för att förklara de teoretiska begrepp som kommer att ligga till grund för undersökningen samt användas i analysen.

Utgångspunkten för den teoretiska ramen och analyser är Anderson och Skot-Hansens resonemang kring folkbibliotekens olika profiler. Resonemanget gestaltas genom modellen nedan. För att skapa djupare förståelse kring fälten i Anderson och Skot-Hansens modell kommer vi även att behandla Ragnar Audunsons tankar kring fenomenen lågintensiva- och högintensiva mötesplatser. För att skapa en helhetsbild och förstå bokbussverksamhetens betydelse i en samhällelig kontext kommer vi även att kort beröra Robert D. Putnams teori om socialt kapital.

4.1 Dorte Skot-Hansen och Marianne Andersons modell över det lokala bibliotekets profil

Skot-Hansen och Anderson beskriver i *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling* modellen *Model over det lokale biblioteks profil* (1994:18) som behandlar bibliotekets olika profiler.

(Skot-Hansen & Anderson 1994:18)

Modellen tar upp fyra fält som innefattar begreppen: *kulturcenter*, *videnscenter*, *informationscenter* och *socialcenter*. I förklaringen nedan har vi gjort egna översättningar av

begreppen.

- Kulturcentrum (kulturcenter) – inkluderar bibliotekets funktion som arena för kulturupplevelser, utställningar, arrangemang etc.
- Kunskapscentrum (videnscenter) – behandlar biblioteket som centrum för utbildning och upplysning. Detta inkluderar den biblioteksverksamhet som rör studieplatser och informationssökning.
- Informationscentrum (informationscenter) – inbegriper biblioteket som förmedlare av information både till samhället och till individuella användare. Detta innefattar referensbetjäning, samhällsinformation och turistinformation.
- Socialt centrum (socialcenter) – innefattar bibliotekets funktion som mötesplats där vardagens sociala liv pågår. Detta inkluderar också rådgivning, uppsökande verksamhet till utsatta grupper samt service till institutioner.

Skot-Hansen & Anderson 1994:19

Fälten har förankring i samhället samt samspelar och förstärker varandra. Samtliga fält är relevanta för undersökningen, eftersom vi ämnar undersöka om bokbussverksamheten kan ses som ett folkbibliotek i mindre skala samt vilket värde och vilken funktion bokbussen har för användarna.

Modellen beskriver således folkbibliotekens olika profiler. I analysen utreds huruvida modellen är applicerbar på bokbussverksamheten. De fyra fälten kan möjligen ge en överblick av den mobila biblioteksverksamheten. Anderson och Skot-Hansens modell kan återfinnas inom ramarna för Ragnar Audunsons resonemang om lågintensiva mötesplatser. Detta utvecklas nedan.

4.2 Högintensiva- och lågintensiva mötesplatser enligt Audunson

Ragnar Audunson är professor i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Oslo universitet. Hans forskning handlar bland annat om biblioteket som mötesplats. Det multikulturella samhällets utveckling och informationssamhällets utveckling diskuteras i ”The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context, The necessity of low-intensive meeting-places” (Audunson 2005). Författaren resonerar även kring bibliotekets roll som mötesplats. Audunson menar att det finns två typer av mötesplatser – *högintensiva* och *lågintensiva* (2005:434). De högintensiva mötesplatserna kännetecknas av interaktion mellan personer som delar samma intressen, åsikter och värderingar. Informationssamhällets utveckling minskar betydelsen av geografiskt avstånd mellan människor och därför gynnas den här typen av mötesplatser. Eftersom deltagarna utbyter likasinnade åsikter och värderingar så behöver de inte ta hänsyn till personer med motsatt uppfattning. Högintensiva mötesplatser kan vara; deltagande i föreningsliv eller religiösa rörelser, idrottsutövning, hobbyverksamhet, samt utövande av personliga intressen. Dessa mötesplatser kan vara både fysiska och digitala. Exempel på det senare är forum, bloggar etc. Den här typen av mötesplats är betydelsefull för dem som deltar eftersom förverkligande av intressen kan vara meningsfullt för individen. Av den orsaken är dessa mötesplatser efterfrågade, dock kan högintensiva mötesplatser, enligt Audunson (2005:434), öka risken för individualisering och segregation. Detta eftersom utbytet endast sker inom specifika grupper med gemensamma

intressen, åsikter och värderingar.

De lågintensiva mötesplatserna kopplas samman med demokratiskt och kulturellt utbyte. Audunson (2005:434) definierar multikulturalism som ett brett begrepp. Det innefattar bland annat andra kulturer, generationsmässiga förhållanden, social status, bakgrund, ålder och utbildning. Tanken med lågintensiva mötesplatser är att de ska gynna möte och integration mellan personer med olika bakgrund, social tillhörighet, ålder, etnicitet etc. Biblioteken är, enligt Audunson, en passande arena för att rymma lågintensiva mötesplatser på grund av den demokratiska grundtanken. Biblioteken är öppna och tillgängliga för alla och är en av de få kvarvarande arenorna där människor från olika kulturer kan mötas. Detta möjliggör att människor med skiftande bakgrund och värderingar kan mötas på en demokratisk plats. När det sker kan samhörighet, gemenskap och tolerans mellan grupper stärkas. Audunson menar även att dessa mötesplatser skulle kunna innebära att de olika grupperna kan berika varandra. Fördelen med lågintensiva mötesplatser är att risken för segregation och utvecklande av fördomar minskar. Detta möjliggör även att grupper kan mötas utan att feltolka varandra. Audunson menar att lågintensiva mötesplatser är av största vikt då de gynnar gemenskap och förståelse, vilket i sig stärker demokratin (2005:434).

Ragnar Audunsons resonemang grundar sig på Robert D. Putnams teori som behandlar socialt kapital. Nedan presenteras Putnams teori och anledningen till att den omnämns är för att kunna placera ovanstående resonemang i en samhällskontext.

4.3 Det sociala kapitalet enligt Putnam

Robert D. Putnam är samhällsforskare och professor i stadsvetenskap vid Harvards universitet. Putnam undersöker i *Den ensamme bowlaren* (2001) det sociala kapitalet i amerikansk kontext. Enligt Putnam är det sociala kapitalet en av demokratins grunder. *Socialt kapital* kan delas in i två olika former. Ett stort socialt kapital behöver inte vara bättre än ett litet socialt kapital. Detta beror på om det sociala kapitalet är positivt eller negativt. Positivt socialt kapital främjar gemenskap och tilltro mellan människor. Det kan, enligt Putnam, uppstå genom frivilligt deltagande i organisationer, föreningar och besökande av informella institutionella mötesplatser, där människor kan mötas och interagera (Audunson 2005). Ett *negativt socialt kapital* skapar däremot misstro mellan människor. Putnams exempel på detta är den katolska kyrkan, maffian i Syditalien samt politiska grupper på Nordirland (2001:11).

Det sociala kapitalet är ett omstritt begrepp som har behandlats av ett antal forskare inom olika ämnesområden. Putnam menar att frivilligt organisationsväsende inte har de positiva effekter som lyfts fram, då det inte behöver innebära att man förlitar sig på andra människor. I förordet till *Den ensamme bowlaren* (2001), skrivet av Petersson och Rothstein Stolle, menar Uslander och Whiteley att anledningen till att människor deltar aktivt i frivilliga organisationer har att göra med i vilken grad de har blivit uppfostrade till att lita på människor (2001:10). Även om aktivt deltagandet främjar gemenskap, behöver det inte betyda att demokratin gynnas. Detta då alla former av frivilliga organisationer, med dess utövande, inte är av godo. En del organisationer, vilket nämnts, genererar en form av *negativt socialt kapital*, som skapar misstro mellan de individer som ingår i samhället.

Det sociala kapitalet främjas genom frivilligt deltagande vid mötesplatser som uppstår på allmänna institutioner. Detta har också benämnts av Audunson, Vårheim, Aabø mfl. (2007) vilka tar biblioteksverksamheten som ett exempel på en allmän institution. En sådan vilar på en demokratisk grund och är öppen, vilket möjliggör möten mellan människor med skiftande

bakgrund, åsikter och värderingar. Kontakten möjliggör skapande av förtroende och förståelse mellan människor som annars kanske inte skulle valt att träffas.

5. Metod

I detta kapitel presenteras den metod som ligger till grund för undersökningen. Vi kommer även att gå igenom vilken insamlingsmetod och vilken analysmetod vi har valt för att skapa förståelse utifrån materialet. Förarbete, intervjusituationerna samt efterarbete kommer att beskrivas. Vi kommer även att beröra hur vi har valt ut informanterna samt hur intervjuguiderna har konstruerats.

Eftersom vi eftersträvar förståelse av hur bokbussanvändare, bokbusspersonal och bibliotekschefer ser på bokbussens värde och funktion har valet blivit kvalitativa intervjuer. Som underlag för intervjuundersökningen har vi främst använt oss av Steinar Kvaless *Den kvalitativa forskningsintervjun* (1997). Kvalitativa intervjuer är ett tillvägagångssätt för att få kunskap om en intervjupersons uppfattningar och erfarenheter av ett fenomen. Kvaless definition av forskningsintervjuer är: ”*en intervju vars syfte är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka de beskrivna fenomenens mening*” (1997:13).

Trots att det finns vissa svårigheter med kvalitativa intervjuer är det ändå det metodval som lämpar sig bäst för vår undersökning. Detta eftersom det som eftersträvas är kunskap om bokbussanvändarnas förhållningssätt till bokbussens värde och funktion samt bibliotekspersonalens och bibliotekschefernas uppfattningar av bokbussanvändarnas synsätt. Eftersom vi är ute efter informanternas bild av verkligheten har vi reflekterat kring intervjuernas utformning utifrån ett fenomenologiskt synsätt (Kvale 1997:54ff).

5.1 Urval

De aktuella kommunerna har valts av bekvämlighets- och kostnadsmissiga skäl. Den bokbussverksamhet som bedrivs inom varje kommun är fokus för undersökningen. Vi har reflekterat över vilka personer som skulle vara lämpligast att intervjua för ändamålet. Eftersom vi är ute efter förståelse kring viket värde och vilken funktion bokbussen har för användare, så faller det sig naturligt att användarna blir en av våra respondentgrupper. Vi har även valt att rikta oss mot bokbusspersonalen, därför att de har en god inblick i verksamheten och står närmast användarna. För att få ett helhetsperspektiv, har vi också valt att vända oss till bibliotekscheferna i de aktuella kommunerna.

Eftersom vi inte har några krav på specifika målgrupper vad gäller bokbussanvändarna, är de informanter som kommer till tals genom intervjuerna slumpvis utvalda. Utvalda respondenter är bokbussanvändare som vid tidpunkten för empiriinsamlingen befinner sig på bokbussen.

Däremot har det skett ett urval gällande bibliotekspersonalen, eftersom de informanter som vi har eftersökt bör vara insatta i bokbussverksamheten. Därför har vi som nämnt valt att fokusera på bibliotekschefer och bokbusspersonal.

5.2 Insamlingsmetod

För att få en uppfattning av hur bokbussverksamheten ser ut i de kommuner som ingår i undersökningen har vi skapat en förförståelse genom att åka med på rundturer med de aktuella bokbussarna. Detta var nödvändigt för att få en uppfattning om vårt metodval lämpar sig för den undersökning som vi har tänkt utföra. Turerna har gett inblick i hur verksamheten ser ut i de aktuella kommunerna – exempelvis hur turerna ser ut, var de stannar, hur länge de står på

varje stopp och hur många besökare som kommer. Dessa aspekter av verksamheten är viktiga för tillvägagångssättet då vi samlar in vårt empiriska material. De förberedande turerna gjordes efter kontakt med aktuell kommun.

För att samla in vårt material har vi genomfört kvalitativa intervjuer med bokbussanvändare, bokbusspersonal samt bibliotekschefer. Detta eftersom vi eftersträvar ett antal synvinklar på vårt problem. Vi har intervjuat 24 bokbussbesökare, fyra personer som arbetar på bokbussen samt tre bibliotekschefer.

Intervjusituationerna har sett olika ut beroende på vilken grupp av respondenter som har varit i fokus. Intervjuerna med bokbussanvändarna har utförts i samband med att de besöker bokbussen. Bokbusspersonalen har intervjuats på bokbussen vid tillfälle då det inte har funnits markanta störningsmoment. De intervjuer som har gjorts med bibliotekscheferna har utförts vid specifikt inbokad tidpunkt på plats på respektive bibliotek. Intervjuerna har registrerats genom anteckningar eller bandinspelning, enligt Kvales rekommendationer (1997:32). Vi har erbjudit respondenterna att ta del av intervjufrågorna i förväg.

Intervjufrågorna grundar sig i frågeställningarna och syftet och har konstruerats utifrån intervjuguiden som riktar sig specifikt till varje respondentgrupp. Intervjuguiderna har konstruerats utifrån olika teman för att bilda en ram kring intervjuerna (Kvale:1997). Detta för att underlätta jämförelse och analys av resultatet.

5.3 Etiska aspekter

Enligt Kvale är konfidentialitet en viktig aspekt vid genomförande av kvalitativa intervjuer (1997:109). Därför har vi, inför intervjuundersökningen reflekterat över etiska aspekter. Ett eventuellt problem skulle kunna vara att konfidentialiteten rubbas eftersom andra personer befinner sig i närheten när intervjun genomförs. Detta gäller framförallt intervjuerna med användarna – särskilt vid hållplatsstopp, men även vid stopp där det bara finns ett par låntagare. I ett försök att undvika minskad anonymitet har vi erbjudit respondenterna att genomföra intervjun i en mer privat miljö, i det här fallet utanför bokbussen.

Innan varje intervju har vi informerat om undersökningens syfte och hur intervjusvaren kommer att användas. Därefter har intervjupersonen fått avgöra om deltagande är intressant eller inte, vilket Kvale kommenterar vikten av (1997:107).

Under utskrift har vi värnat om respondentens anonymitet genom att fingera deras namn och inte heller nämna vilken specifik bokbussstur inklusive dag, som vi har utfört insamlingen på. Efter utskrift har det inspelade materialet raderats.

5.4 Analysmetod

Vid utskrift av intervjuerna har vi sökt ett helhetsintryck genom att grundligt läsa igenom varje intervju. Därefter har vi skrivit ner fenomen och begrepp som har upprepats av flera respondenter. Detta för att få en bild av vad som har varit mest förekommande ur svaren. Dessa fenomen och begrepp har sedan fått bilda kategorier. Denna process rekommenderas av Kvale (1997:177).

Vi har valt att använda oss av meningskategorisering därför att vi vill uppmärksamma återkommande aspekter ur materialet – aspekter som vi sedan vill kunna jämföra och säga

någonting om. Meningskategorisering innebär att intervjumaterialet delas in i kategorier, vilka ligger till grund för analys av materialet (Kvale 1997:174).

Kategorierna har som nämnts urskilts ur intervjumaterialet. Under varje kategori har vi sedan placerat de utsagor som visat sig vara relevanta eftersom de beskriver fenomen som kan härledas till varje specifik kategori. I nästa steg har vi satt det insamlade materialet i relation till den teoretiska ram som vi har valt att använda. Därefter har vi undersökt om det går att dra några slutsatser om vårt syfte och våra frågeställningar.

För analys av kategorierna har vi använt oss av Anderson och Skot-Hansens modell om det lokala folkbibliotekets profiler (1994:18f). Kategorierna har efter innebörd placerats in i modellens olika fält – *kulturcentrum*, *socialt centrum*, *informationscentrum* och *kunskapscentrum* (ibid.). Vidare har vi beskrivit de olika respondentgruppernas utsagor utifrån fältens betydelse och sedan gjort en jämförelse mellan de olika grupperna. Resultatet har sedan diskuterats i diskussionskapitlet.

6. Resultatredovisning

I följande avsnitt presenteras en sammanställning av de kvalitativa intervjuer som genomförts. Respondenterna är uppdelade i tre grupper – användare, bokbussspersonal och bibliotekschefer. Detta eftersom vi inte är ute efter att säga något specifikt om varje kommun, utan eftersträvar en helhetsbild. Anledningen till att undersökningen har riktats mot dessa informantgrupper är för att samtliga grupper är involverade i bokbussverksamheten. Vi anser att det är av vikt att inkludera dessa grupper för att synliggöra flera perspektiv på verksamheten. Under varje rubrik kommer inledningsvis de frågor som ställts att redovisas och sedan följer en sammanfattning av respondenternas svar. Materialet kommer sedan att analyseras. Detta behandlas vidare i analyskapitlet, se kapitel 7. Inledningsvis presenteras de kommuner som har ingått i undersökningen.

De kommuner som ingår i undersökningen är Alvesta, Hässleholm och Nybro. Det som kommer att behandlas är en beskrivning över hur kommunerna ser ut samt en beskrivning över hur de olika typerna av intervjusituationerna har sett ut.

6.1 Kommun- och miljöbeskrivning

De kommuner som vi har besökt ligger i Skåne och Småland. De olika bokbussturerna som vi har följt med på har skilt sig åt på diverse olika sätt. De besökta hållplatserna har således sett ut på olika sätt. Stoppen med bokbussen har exempelvis gjorts vid affärer, vid gårdar och vid vändplatser. Turerna i de olika kommunerna har varit olika långa och utförts olika dagar och tider. Hur ofta de olika hållplatserna besöks skiljer sig åt beroende på bokbusstur.

6.1.1 Beskrivning av intervjusituationer

Under de olika intervjutillfällena fanns det en mängd olika faktorer att ta hänsyn till. Informantgrupperna användare samt bokbussspersonal intervjuades under de aktuella dagarna för de respektive bokbussturerna. Intervjuerna genomfördes i bussen under tillfällena som ansågs lämpliga. Användarna intervjuades exempelvis när de utfört sina biblioteksärenden eller när de gick runt i bussen. Under intervjuerna kunde det befinna sig andra besökare i närheten av den intervjuade. Respondenterna tillfrågades innan intervjuerna påbörjades huruvida detta var godtagbart. Bokbussspersonalen intervjuades vid lämpligt tillfälle under samma dagar som de aktuella bokbussturerna genomfördes. Tillvägagångssättet för att dokumentera intervjuerna varierade, då vi använde både inspelningsutrustning samt anteckningsblock beroende på vilken insamlingsteknik vi i samråd med de aktuella intervjupersonerna fann lämpligast i de respektive situationerna. Intervjusituationerna har sett annorlunda ut för de bibliotekschefer som intervjuats. Tiderna för intervjuerna bestämdes i förväg och bibliotekscheferna har intervjuats på huvudbiblioteken i de respektive kommunerna. Även under genomförandet av dessa intervjuer förkom det att andra människor befann sig i närheten. Dokumentationen för intervjuerna med bibliotekscheferna skedde med hjälp av inspelningsutrustning. De intervjuer som genomförts är 31 stycken – 24 användare, fyra personer ur bokbussspersonalen och tre bibliotekschefer.

6.1.2 Alvesta kommun

Alvesta kommun är belägen i Småland och har en yta på 975 km² samt ett invånarantal på

18 775¹. Huvudbiblioteket är beläget i Alvesta centralort. Bokbussverksamheten har bedrivits i 38 år. Bokbussen fungerar som en rörlig biblioteksfilial som besöker biblioteksanvändare bosatta på landsbygden. De användare som har mer än två km till närmaste fasta folkbibliotek, eller har svårt för att ta sig dit, kan anmäla intresse för bokbussbesök². På bokbussen får det plats uppemot 1000 medier som exempelvis inkluderar böcker och tidskrifter. Bokbussen besöker uppemot 500 hushåll. Den besöker även tolv förskolor samt två skolor. Bokbussen använder sig av utlåningssystemet Book-IT och lånade ut omkring 29 000 medier under 2008³.

Biblioteksstatistik samt information som beskriver kommunens biblioteksverksamhet visas nedan:

Verksamhetsbeskrivning:	
Antal bibliotek (totalt inom kommunen)	ett huvudbibliotek och fyra filialer
Antal bokbussar	1 st
Bokbussturer	måndagar, tisdagar och torsdagar på olika turer enligt ett schema. Besöker både skolor och hållplatser samt ett antal gårdar.
Bokbestånd (totalt inom kommunen)	109 000 medier
AV-mediebestånd	9 000
Utlån (totalt inom kommunen)	181 000
Bokbussutlån	25 000 utlån under 2008 ⁴
Genomsnittligt antal öppettimmar	21 h per vecka
Besökare (totalt inom kommunen)	173 000 ⁵
Personalantal (totalt inom verksamheten)	8 bibliotekarier, 7 assistenter ⁶
Bokbusspersonal	1 bibliotekarie, 1 assistent ⁷

6.1.3 Hässleholms kommun

Hässleholms kommun ligger i Skåne, har 49 780 invånare och en area på 1 276 km²⁸.

¹ Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/lang/alvesta/112769>

² Liliegren, Lars-Göran, <http://www.alvesta.se/CM.php?PageID=6413>

³ Leek, Susanne, <http://www.alvesta.se/CM.php?PageID=6420>

⁴ Helgesson, Britt-Marie (muntlig källa)

⁵ Statens kulturråd 2008

⁶ Liliegren, Lars-Göran (muntlig källa)

⁷ Liliegren, Lars-Göran, <http://www.alvesta.se/CM.php?PageID=6413>

⁸ Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/lang/h%C3%A4ssleholm/208528>

Huvudbiblioteket är lokaliserat i Hässleholm. Bokbussverksamheten i kommunen har funnits i 20 år⁹ och 2004 fick Hässleholm en ny bokbuss som besöker runt 100 hållplatser i hela kommunen. Dessa inkluderar stopp vid lekplatser, enskilda gårdar och hus, skolor samt fritidshem. Bussen har en handikapplift för att underlätta besöket för användare som exempelvis sitter i rullstol. Bokbussen har bland annat med sig över 3000 böcker i olika genrer, cirka 30 tidsskrifter och ungefär 500 CD-skivor. Utöver de medier som bussen tillhandahåller har besökarna även tillgång till stadsbibliotekets medier. Medier som lånats på bokbussen kan återlämnas både på bussen eller på stadsbiblioteket¹⁰. Antal medier som lånats ut 2008 är omkring 53000 stycken.

Biblioteksstatistik som beskriver kommunens biblioteksverksamhet visas nedan:

Verksamhetsbeskrivning:	
Antal bibliotek (totalt inom kommunen)	ett huvudbibliotek och sju filialer
Antal bokbussar (totalt inom kommunen)	1 st
Bokbussturer	måndag till torsdag. Besöker både skolor och hållplatser, äldrehem samt gårdar.
Bokbestånd (totalt inom kommunen)	265 000 medier
AV-mediebestånd	15 000
Utlån (totalt inom kommunen)	390 000
Bokbussutlån	52 619 utlån under 2008
Genomsnittligt antal öppettimmar	21 h per vecka
Besökare (totalt inom kommunen)	299 000 ¹¹
Personalantal (totalt inom verksamheten)	13 bibliotekarier, 11 assistenter, 2 filialföreståndare ¹²
Bokbusspersonal	2 bibliotekarier, 1 assistent, 2 chafförer/kanslistor

6.1.4 Nybro kommun

Nybro kommun ligger belägen i Småland, täcker en yta på 1 177 km² och invånarantalet var år 2008, 19 643 till antalet¹³. Huvudbiblioteket är placerat i Nybro centralort. Bokbussverksamheten i kommunen tog sin början på 1970-talet och i början av 1990-talet hade Nybro två bokbussar. År 2008 fick Nybro en ny bokbuss och kommunen säljer även

⁹ Thomas Erixzon, <http://www.hassleholm.se/6857>

¹⁰ Thomas Erixzon, <http://www.hassleholm.se/bokbuss>

¹¹ Kulturrådet 2008

¹² Inger Frigell (muntlig källa)

¹³ Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/lang/nybro/272963>

bokbusservice till Mönsterås kommun¹⁴. Antalet utlånade medier från bokbussen under 2008 är 61 091¹⁵. Bokbussen kör regelbundet runt och erbjuder bibliotekets resurser både till skolor och till dem som bor ute på landsbygden¹⁶.

Biblioteksstatistik som beskriver kommunens biblioteksverksamhet visas nedan:

Verksamhetsbeskrivning:	
Antal bibliotek (totalt inom kommunen)	ett huvudbibliotek
Antal bokbussar	1 st
Bokbussturer	måndag till torsdag. Besöker både skolor och hållplatser på landsbygden samt gårdar
Bokbestånd (totalt inom kommunen)	114 000 medier
AV-mediebestånd	6 000
Utlån (totalt inom kommunen)	198 000
Bokbussutlån	52 619 utlån under 2008.
Genomsnittligt antal öppettimmar	24 h per vecka
Besökare (totalt inom kommunen)	118 000 ¹⁷
Personalantal (totalt inom verksamheten)	7 bibliotekarier, 7 assistenter ¹⁸
Bokbusspersonal	1 bibliotekarier, 4 assistenter ¹⁹

6.2 Presentation av respondenter

Vi har delat in våra respondenter i tre olika grupper – användare, bokbusspersonal och chefer. Denna indelning har vi gjort för att tydliggöra resultatet och underlätta analysarbetet. De användare vi har intervjuat är 24 till antalet och är slumpvis utvalda bokbussanvändare i varierande åldrar. Bokbusspersonalen är fyra till antalet och har arbetat inom bokbussverksamheten mellan sju till 27 år. Bibliotekscheferna som har intervjuats är tre till antalet och har arbetat inom verksamheten mellan ett till 38 år. Vi har inte specificerat närmare uppgifter kring respondenterna alltför ingående av integritetsskäl, eftersom detta var en överenskommelse mellan intervjuare och respondent. Då utsagorna citeras används bokstavsbenämning på respondenterna – användarna kommer att benämnas som användare A

¹⁴ Johansson, Mats, http://www.nybro.se/templates/Page____2087.aspx

¹⁵ Lundblad, Therese (muntlig källa)

¹⁶ Bennisäter, Agnetha, http://www.nybro.se/templates/Page____435.aspx

¹⁷ Kulturrådet 2008

¹⁸ Bennisäter, Agnetha (muntlig källa)

¹⁹ Bennisäter, Agnetha (muntlig källa)

till Y, bokbusspersonalen kommer att benämnas som bokbusspersonal A till D, och bibliotekscheferna som bibliotekschef A till C. Vi har också fått tillåtelse från bibliotekscheferna att skriva ut aktuella kommuners namn.

6.2.1 Användare

Intervjuerna med användarna har genomförts ombord på bokbussarna i de respektive kommuner som ingått i undersökningen. Intervjuerna har registrerats antingen genom bandinspelning eller genom anteckningar. Det är respondenterna som har fått avgöra vilken av metoderna som använts. Respondenterna har informerats om hur deras svar ska användas och att deras identitet kommer att skyddas. Vidare följer en sammanfattning av vad respondenterna har sagt. För att göra sammanfattningen överskådlig är svaren indelade under rubriker som sammanfattar vad som behandlats genom intervjufrågorna.

6.2.1.1 Anledning till bokbussbesök

De informanter som deltagit i intervjuundersökningen är, som behandlats, 24 till antalet. Som nämnts kommer inte respondenterna att nämnas vid namn av integritetsskäl. Intervjufrågorna som ställts behandlar bland annat användning och värde av bokbussen. Eftersom vi eftersöker en bild av hur bokbussbesökarnas användning av bokbussen ser ut valde vi att börja med varför de besöker bokbussen. De mest återkommande svaren handlar om att bokbussen i första hand besöks för att användaren i fråga vill låna olika typer av medier:

”Därför att jag tycker att det är viktigt att läsa. För att kunna läsa behöver man böcker.”
(Användare B)

”Det är ju då bland annat för att låna våra böcker, vi slipper att köra tre mil i onödan.”
(Användare F)

”Ja, det är ju för barnens skull. För att vi ska kunna låna lite böcker till barnen.” (Användare G)

”För att låna böcker.” (Användare L)

”Jag kommer hit för att låna böcker.” (Användare P)

Andra återkommande svar omtalar att vissa besökare också använder bokbussen på grund av bekvämligheten:

”Därför att den stannar utanför huset och det är mycket behändigt” (Användare D)

”För att den kommer hem här på gården.” (Användare K)

6.2.1.2 Regelbundenhet samt huruvida de kommer ensamma eller i sällskap vid bokbussbesöket

Nästa fråga som behandlats i intervjuerna är hur ofta användarna besöker bokbussen – huruvida de har en regelbundenhet i sina besök. De flesta bokbussbesökarna uttryckte att de regelbundet använder bokbussen, även om de under dagen för turen inte är hemma. Vid

sådana situationer händer det att vissa exempelvis hänger det som ska återlämnas i en kasse utanför huset. Därefter hämtar bokbusspersonalen medierna. Många användare uttryckte att de använder bokbussen varje gång det är möjligt.

"Var enda gång om vi kan." (Användare H)

"Jag kommer varje gång när bokbussen kommer, alltså var fjortonde dag." (Användare A)

"Varje gång den kommer – det missar jag inte" (Användare B)

"O ja, jag kommer regelbundet. Varje gång den kommer faktiskt och det är var fjärde vecka." (Användare Q)

Vi har även undersökt om bokbussanvändarna brukar komma ensamma till bokbussen eller i sällskap med någon annan. Detta eftersom vi eftersöker en uppfattning av ungefärligt antal användare per bokbussstopp. Det har visat sig att de flesta kommer ensamma, eller i par. Vissa kommer i sällskap med familj och barn. Denna fråga är dock ställd till användare som nyttjar bokbussen både vid hållplatser och vid enskilda stopp (gård-till-gård). Vissa av användarna som nyttjar bokbussen vid enskilda stopp är ensamma på den platsen. Därför faller det sig naturligt att de kommer utan sällskap.

"Jag kommer ensam." (Användare L)

"Jag kommer själv men lånar även till min fru." (Användare B)

"Jag kommer oftast tillsammans med min man. Det är annars bara vi två här." (Användare A)

"Ja, jag kommer tillsammans med barnen." (Användare S)

6.2.1.3 Hur bokbussen nyttjas av användarna

Följande fråga behandlar på vilket sätt bokbussanvändarna nyttjar bokbussen. De flesta användarna uppgav att de nyttjar bokbussen för att låna böcker eller annan media, men också för att fjärrlåna eller hämta reservationer. Vissa användare lånar enbart till sig själva och somliga lånar även till andra.

"Jag lånar böcker och tidningar." (Användare A)

"Vi lånar böcker, främst barnböcker, men också vanliga böcker och tidningar." (Användare C)

"Lånar, mest böcker och skivor och sådant." (Användare S)

"Jag lånar böcker till mig själv och familjen. Jag har tre barn i olika åldrar, som jag lånar till." (Användare D)

6.2.1.4 Vad användarna uppskattar mest samt bokbussens värde som mötesplats

Avslutningsvis ställde vi frågor som behandlar vad användarna uppskattar mest vad gäller

bokbussen samt om de anser att det ligger något värde i att träffa bokbusspersonalen eller andra besökare på bokbussen. När det gäller de faktorer som användarna uppskattar mest med bokbussen har många svarat att de uppskattar servicen. Några användare uttryckte ett gillande kring den bekvämlighet som bokbussen innebär – exempelvis att de inte behöver köra in till centralorten för att göra sina ärenden. Andra har framhållit att de uppskattar utbudet på bokbussen och att möjligheten att låna främjar deras läsande. Det har även framkommit att många besökare uppskattar bokbusspersonalens kompetens och bemötande.

”Det trevliga bemötandet.” (Användare B)

“Bokbussen betyder jättemycket för oss. Att kunna låna böcker på gården är en jättefin service.” (Användare C)

”Tillgängligheten.” (Användare U)

“Ja, det är bekvämt för att man bor som man bor. Man slipper åka in till Nybro för att låna en bok, så att det är bra att de kommer hit på plats.” (Användare Y)

”Servicen. Att kommunen bryr sig om en även om man bor såhär.” (Användare A)

”Ja, där är sånt utbud och de är så himla trevliga och välkomnande. Man känner sig välkommen när man kommer in här. Verkeligen, de är så trevliga och tillmötesgående så.” (Användare I)

”Jag åker inte in till stan så mycket och då är ju bokbussen jätteviktig. Annars skulle jag inte låna så mycket.” (Användare R)

Den avslutande frågan, vilken behandlar huruvida användarna anser att det är av värde att träffa andra människor eller bokbusspersonalen under besöken, har genererat svar som skiljer sig något åt. Vissa användare menar att det är av stor vikt, andra menar att det kan vara betydelsefullt till viss del och somliga anser att det inte är viktigt. Dock är det flest respondenter som har svarat att det är betydelsefullt, eller till viss del betydelsefullt.

”Ja, visst gör det det. Det är ju halva nöjet höll jag på att säga. Det är ju en social inrättning [...] det är som en gammal lanthandel, som det var förr i tiden.” (Användare H)

”[...] det trevligt att träffa bibliotekarien och prata. Det blir lite nytt som händer. Sedan träffar jag ju mina grannar här också och då kommer man varandra lite närmare.” (Användare D)

”Att prata och utbyta lite är alltid trevligt. Det blir lite gemenskap och lite nytt utifrån. Det blir inte så mycket nytt här annars.” (Användare B)

”Ja, det är ju socialt och man kan prata lite med folk. Det är alltid trevligt att prata lite.” (Användare Q)

”Jo, jag tycker det är viktigt, alltså folket som bor här, man träffar varandra. Annars är det ganska sällan man ser varandra [...] här kan man ju prata med varandra och träffa varandra och det är rätt skönt.” (Användare V)

Det förekom även att användarna, som nämnt, inte tyckte att det var av vikt att träffa bokbusspersonalen eller andra låntagare på bokbussen:

”Nej, nej. Nej, alltså. Jag menar, jag träffar ju folk hela tiden i jobbet så jag har ju inte det behovet att träffa folk här, men det jag tycker är jättebra är ju att om jag nu är trogen här så vet de vilka böcker jag vill ha, så att jag uppskattar personalen, men träffa folk gör jag ändå.” (Användare K)

”Nej, inte direkt, för jag hinner inte. Jag har ju familjen och så.” (Användare S)

6.2.2 Bokbusspersonal

Vidare följer en sammanfattning av vad respondenterna inom gruppen bokbusspersonal har sagt. För att göra sammanfattningen överskådlig är svaren indelade under rubriker som summerar vad intervjufrågorna har behandlat. Intervjuerna har spelats in efter medgivande från respektive informant. Frågorna till bokbusspersonalen behandlar bland annat deras syn på bokbussens värde och funktion för användarna, samt hur användarnas behov tillgodoses. Tanken med frågorna har även varit att undersöka bokbusspersonalens uppfattning vad gäller bokbussverksamhetens existens på sikt. Nedan följer således en summering av bokbusspersonalens svar.

6.2.2.1 Användargrupper samt regelbundenhet vad gäller besöken

En sammansatt fråga handlade om huruvida bokbusspersonalen har identifierat några specifika användargrupper, om de arbetar med de olika grupperna på något speciellt sätt, samt om de har regelbundna bokbussbesökare. Vad gäller bokbussanvändare så skiljer de sig åt ganska mycket, gällande ålder, kön och deras sysselsättning. Bokbusspersonalen nämner att det bland användarna finns både:

” [...] föräldralediga, pensionärer, sjukskrivna och skiftjobbare som kanske är hemma på dagen och kanske börjar jobba senare på kvällen.” (Bokbusspersonal C)

Det visade sig dock att två huvudgrupper av användare figurerar flitigare på bokbussen än andra. Dessa grupper är äldre personer och barnfamiljer. Samtliga respondenter i den tillfrågade bokbusspersonalen menar att pensionärer är en dominerande grupp av besökare. De äldre som besöker bokbussen är bland annat:

” [...] pensionärer som inte är så glada vid att köra så mycket bil...” (Bokbusspersonal A)

Följande nämndes även:

” [...] väldigt mycket pensionärer som kommer och lånar och som står och väntar när vi kommer.” (Bokbusspersonal B)

Den tredje specifika gruppen av användare är lärare och skolbarn på de respektive skolor som besöks av bokbussen inom de olika kommunerna. Bokbusspersonalen förmedlar att:

” [...] det är väldigt mycket skolor och förskolor som vi kör till.” (Bokbusspersonal B)

En fråga berörde, vilket redan nämnts, huruvida bokbusspersonalen arbetar med de olika

grupperna på något speciellt sätt. De flesta i bokbusspersonalen anser att de inte riktar in sig på någon speciell användargrupp, utan generellt arbetar på samma sätt med samtliga användare.

”Nej, jag tycker att vi kör samma för alla.” (Bokbusspersonal A)

”Nej inte direkt, vi har ju reklamblad, som vänder sig till alla olika kategorier som kan tänkas vara intresserade.” (Bokbusspersonal B)

Fokus ligger således inte på någon speciell grupp. Det finns dock ett undantag och det rör de barn som befinner sig på skolorna som bokbussen besöker. Tanken med bokbussverksamheten som riktar sig till skolorna är att barnen ska få tillgång till böcker. Detta eftersom de flesta skolorna i de respektive kommunerna har relativt bristande skolbibliotek. Ofta följer en barnbibliotekarie med på turerna till skolorna.

”Det enda som är riktat är förstås då vi ska till skolor och så och då blir det ju så att vi riktar oss till barnen.” (Bokbusspersonal B)

Hållplatserna skiljer sig åt, då de både inkluderar de platser där bussen stannar vid, såsom affärer och lekplatser, men även de mindre stoppen vilka respondenterna benämner som gård-till-gård. De som besöker bokbussen är dock ändå regelbundna besökare, oavsett hur hållplatsen ser ut. Ibland dyker det också upp någon besökare som inte tidigare varit där.

”De som bor vid gårdarna kommer ju varje gång så länge de är hemma.” (Bokbusspersonal C)

”Nästan alla som kommer är stamkunder och är återkommande.” (Bokbusspersonal B)

6.2.2.2 Bokbussverksamhetens värde och betydelse

En av frågorna som ställdes till bokbusspersonalen berörde huruvida de ansåg att bokbussen är viktig för användarna. Samtliga tillfrågade var eniga om att bokbussen är betydelsefull och de hade olika skäl till varför de ansåg det.

” [...] det är i princip mig och eventuellt hemtjänsten de träffar.” (Bokbusspersonal A)

” [...] det blir en liten omväxling i vardagsrutinerna [...] och så slipper de ju att ta bilen in till stan och så ska de parkera där och gå en lång bit till biblioteket och bära kassar som kan vara tungt.” (Bokbusspersonal B)

” [...] många av dem kan ju inte ta sig in till centralorten. Vissa av dem kanske bara träffar hemtjänsten förutom oss och då är det ju såklart viktigt för dem när vi kommer ut med världen.” (Bokbusspersonal C)

Annat som efterfrågades genom intervjufrågorna var vilka de primära anledningarna till varför användarna besöker bokbussen var. Informanterna menade att användarna främst kommer till bokbussen på grund av möjligheten av att låna olika medier. Ytterligare en anledning är, enligt personalen, bokbussens sociala funktion vilket respondenterna tror har en stor betydelse för flertalet användare.

”Det är böckerna. Ja, den absolut primära delen är ju det.” (Bokbusspersonal D)

” [...] så är det nog den sociala biten för många, tror jag faktiskt. [...] många sitter ensamma och har behov av att prata av sig en stund... ” (Bokbusspersonal A)

”För många andra tror jag att det är en viktig mötesplats.” (Bokbusspersonal C)

” [...] de primära anledningarna är nog sug efter böcker för att stilla läshungern eller för att mötas.” (Bokbusspersonal C)

Det finns dock ytterligare skäl till bokbussbesök, enligt personalen. Den personliga servicen som är tillgänglig på bokbussen uppskattas av användarna. Bokbussen innebär även en närhet till biblioteket för många användare på landsbygden. Möjligheten till att låna avgiftsfritt är också något som är av värde, enligt bokbusspersonalen.

”Jag tror också att många tycker det är praktiskt att låna istället för att köpa alla sina böcker, för det kan ju kosta mycket pengar.” (Bokbusspersonal C)

” [...] här har vi allting inom armlängds avstånd och man kan få hjälp med att få fram det man vill ha.” (Bokbusspersonal B)

”Det viktigaste är väl att det är nära till biblioteket när bussen kommer...” (Bokbusspersonal B)

6.2.2.3 Bokbussen som mötesplats

Nästa fråga handlade om vilken funktion bokbusspersonalen tror att bokbussen har som mötesplats. Åter igen berörs de områden som varit och är de primära anledningarna till varför användarna besöker bokbussen.

” [...] det är ju både för att träffa människor och att låna böcker och tidningar, skivor och filmer...” (Bokbusspersonal B)

” [...] folk kanske inte träffas på samma vis nu, men förr kom tanterna till varandra och de drack kaffe först eller efter och sedan gick de till bussen.” (Bokbusspersonal A)

” [...] de träffas kanske inte så ofta annars och på bokbussen kan de ju träffas mer som av en slump. Så de utbyter skvaller och pratar om allt möjligt. Detta är nog framför allt viktigt för våra äldre.” (Bokbusspersonal C)

Angående vad bokbusspersonalen tror om framtiden för bokbussverksamheten så varierar svaren något. Det uppkommer en del tveksamheter kring bokbussens fortsatta existens, även om flertalet av bokbusspersonalen både hoppas, tror, tycker och vill att det ska vara en del av framtidens biblioteksverksamhet.

”Jag tycker det, men jag vet inte. På sikt tror jag nog att det kommer att försvinna, faktiskt. Jag tror inte att det är ekonomiskt hållbart, det är ju mycket det som styr.” (Bokbusspersonal A)

”Jag hoppas det men jag tror det knappt. Många kommuner lägger ju ner sin

bokbussverksamhet [...] det finns ju också kommuner som byter ut sina gamla fordon mot nya. Och det är ju roligt att det lever fortfarande.” (Bokbusspersonal C)

Det nämns även att bokbussen är särskilt viktig för kommuner där invånarna är utspridda och där många av dem är bosatta på landsbygden.

”[...] så länge det bor folk ute på landsbygden där bokbussen är en del av kulturutbudet så tycker jag att [...] den är ju viktig för såna här stora kommuner, för det bor ju rätt mycket folk här ute på landet.” (Bokbusspersonal B)

”Det är ju viktigt eftersom folk på landet också måste få biblioteksservice och inte bara de som bor i staden.” (Bokbusspersonal C)

Några av de tillfrågade i bokbusspersonalen menar att bokbussen kommer att leva vidare eftersom de som arbetar på bokbussen kommer i kontakt med så mycket människor - många äldre och att det är en anledning i sig till att bokbussen kommer att bevaras och fortsätta existera.

”Det är ju detta med mötet med människorna [...] man kan ju göra väldigt mycket virtuellt, men man träffar ju inga människor då.” (Bokbusspersonal D)

”Äldre människor vill ju gärna[...] träffa människor. Jag tror ju att det har en stor framtid.” (Bokbusspersonal D)

6.2.2.4 Bokbussverksamhetens utbytbarhet

Vidare undersöktes huruvida våra informanter tror att bokbussverksamheten är en utbytbar verksamhet. Samtliga informanter menar att det inte går att ersätta bokbussverksamheten fullt ut med något annat, eftersom det då blir en annan form av verksamhet. Dock har de olika tankar kring hur bokbussverksamheten kan se ut och att den möjligen skulle kunna kombineras med annan form av verksamhet.

”När vi var nedläggningshotade förra gången var det någon som sade ’varför har ni inte post- och bankärenden, systembolag och så?’. Man kanske kan koppla ihop flera saker.” (Bokbusspersonal A)

Bokbusspersonalen hävdar att utlåningsstationer och filialer inte är lika uppdaterade och därför inte kan förse låntagarna med lika aktuella medier som bokbussen kan. Detta eftersom bokbussens bestånd byts ut mer ofta än vad som sker på filialerna.

” [...] alternativet till bokbussen är ju utlåningsstationerna och det är ju inte riktigt jämförbart tycker jag, utan det är ju småbibliotek som får depositioner och de får ju aldrig riktigt nya böcker eller nya tidningar eller sådär, utan det blir ju verkligen andra hands bibliotek får man väl säga.” (Bokbusspersonal B)

” [...] det är ju inte de nya böckerna som man ställer där [...] utan det är ju de lite äldre som man kan avvara inifrån bibblan i stan [...]” (Bokbusspersonal B)

Informanterna resonerar även kring skillnaden mellan filialverksamhet och bokbussverksamhet. Det som nämns är bland annat öppettider samt flexibilitet och hur detta

skiljer sig åt mellan de olika verksamheterna. I närmast följande citat jämförs filialer med bokbussen.

”Det är ju möjligt att de kanske kan ha öppet lite längre och tätare än vad bussen har [...] men utbudet av ny litteratur och sådär är ju mycket sämre.” (Bokbusspersonal B)

” Det är ju [...] filialer men det blir ju inte samma sak. Filialerna är ju fasta och då måste ju folk som bor en bit ifrån kunna ta sig dit. Kan de inte ta sig dit blir det svårt.” (Bokbusspersonal C)

”Vi står ju på mycket fler ställen och kan komma mycket närmre folks bostäder.” (Bokbusspersonal B)

” [...] bokbussen är ju flexibel. Den kan ju komma och stå i vilken ände som helst av samhället. En filial den måste man ju ha där man har huset.” (Bokbusspersonal D)

Bokbusspersonalen funderade även på konsekvenser gällande vad som skulle ske om bokbussverksamheten skulle upphöra. De konstaterar:

”Ja, de hade inte läst några böcker, det tror jag inte.” (Bokbusspersonal A)

”Många av dem skulle inte läsa. Det är ju många äldre som vi kommer till som inte tar sig själva till stan.” (Bokbusspersonal D)

”Användarna skulle inte få samma tillgång till böcker.” (Bokbusspersonal C)

Det nämns även att människor på landsbygden, samt skolor, inte skulle få samma tillgång till böcker som förut och att skolorna skulle behöva bygga upp egna skolbibliotek. Bokbusspersonalen är överens om att bokbussbesökarna skulle bli besvikna om verksamheten lades ner, men deras svar skiljer sig åt i den mån att en del tror att det skulle bli mer protester, medan andra tror det motsatta.

” [...] skulle de komma på sådana idéer så hoppas jag att det blir mycket liv och oväsen av våra här och det har vi nog en hel del som är kapabla att föra rätt mycket oväsen av sig och som inte är rädda för att säga vad de tycker.” (Bokbusspersonal A)

”kan ju bara ta det exemplet när de lade ner i Växjö [...] folk sitter ute i sina stugor och tycker detta är förfärligt.” (Bokbusspersonal A)

Respondenterna nämner en skillnad mellan ett fast bibliotek och den mobila verksamheten. På ett fast bibliotek finns det automatiska utlåningsstationer som gör att inte är nödvändigt att låntagarna interagerar med bibliotekspersonalen. Informanterna menar att bokbussens utlåningsverksamhet innebär mer social kontakt.

”Många vill nog gärna ha det här personliga, kanske många pensionärer som tycker att det är jobbigt med maskiner hela tiden.” (Bokbusspersonal B)

6.2.3 Bibliotekschefer

De bibliotekschefer eller ansvariga som har deltagit i undersökningen är tre stycken. Två av

dem är uttalade bibliotekschefer och en är bibliotekarie som var ställföreträdande chef vid intervjutillfället. Intervjuerna med bibliotekscheferna har genomförts vid varje respektive bibliotek. Intervjuerna har spelats in efter överenskommelse. Respondenterna kommer enbart att, som nämnts, benämnas som bibliotekschef A till C av integritetsskäl. De frågor som ställts till cheferna behandlar bokbussverksamheten utifrån ett övergripande perspektiv. Fokus har legat på bibliotekschefernas syn på verksamhetens funktion och värde samt vilka tankar de har om bokbussens värde för användarna.

6.2.3.1 Användargrupper samt regelbundenhet vad gäller besöken

Inledningsvis var syftet att få en uppfattning om vilka användargrupper som är mest förekommande inom bokbussverksamheten, samt om biblioteken arbetar på något särskilt sätt med de olika grupperna. Två av bibliotekscheferna hänvisade denna fråga till bokbusspersonalen. När det gäller användargrupperna såg svaren ut som följer:

"[...] man väl konstatera då att det är relativt mycket pensionärer som bor på landet [...] och sedan är det barn och ungdomar [...] och sedan är det någon sorts mellangrupp då som vi, ja, vuxna då, mellan barn och pensionärer." (Bibliotekschef A)

"[...] skolor, [...] dagis" (Bibliotekschef C)

"[...] förskolan, [...] små barn, [...], föräldrar, [...] pensionärer" (Bibliotekschef B)

De respektive biblioteken verkade inte djupgående arbeta på annorlunda sätt mot olika grupper, undantaget vad gäller barn som användargrupp. Även denna fråga hänvisades av två respondenter vidare till bokbusspersonalen.

"Nej, det ingår väl på något sätt i den löpande verksamheten [...] när vi åker till förskolor så, på våra förskoleturer så har vi ju, vår barnbibliotekarie åker ju med då och inte den här bokbussbibliotekarien som vi har." (Bibliotekschef A)

6.2.3.2 Bokbussverksamhetens värde och betydelse samt framtidsutsikter

Ytterligare fokus har varit att ta reda på bibliotekschefernas syn på bokbussverksamhetens värde. Svaren är snarlika, angående huruvida bibliotekscheferna anser att bokbussverksamheten är viktig eller inte. Samtliga ansåg bokbussverksamheten vara av stor vikt för användarna. Flexibiliteten är enligt informanterna en viktig faktor – exempelvis för att de användare som inte bor i tätorterna också ska få tillgång till böcker och andra medier för att därigenom få möjlighet att läsa.

"Jag tycker att den är jätteviktig och jag ser ju vad den har betytt. [...] Det är viktigt att läsa [...] man kan ju Googla om allt, och skaffa sig information om allt, men om man ska skaffa sig kunskap måste man nog fortfarande läsa böcker." (Bibliotekschef A)

"Jag tycker att den är väldigt viktig och den har blivit väldigt populär också" (Bibliotekschef B)

"[...] den stora fördelen är att det är så flexibelt" (Bibliotekschef B)

"Den är jätteviktig. Absolut, och jag tror på verksamheten. Just det här att det är flexibelt, att man kan anpassa sig och att det är tillgängligt [...]. Bokbussen når ju många genom att den

kan stanna på flera ställen.” (Bibliotekschef C)

Bibliotekschefernas syn på bokbussen som en framtidsverksamhet är varierande. Två av kommunerna har en relativt starkt förankrad mobil biblioteksverksamhet. I den tredje kommunen bedrivs bokbussverksamheten dock i mindre skala och kommer troligen att bli ifrågasatt under kommande år, av ekonomiska skäl. Respondenternas svar om huruvida bokbussverksamheten är en framtidsverksamhet ser ut som följer:

”Det tycker jag definitivt att bokbussen är. Absolut, det är den.” (Bibliotekschef B)

”Jag hoppas det, trots att det ser ut som det gör. För att man har ju då lagt ner flera bokbussar genom åren nu, men jag hoppas det.” (Bibliotekschef C)

”Inte i denna kommunen, tror jag inte. Och knappast inte över landet heller, jag tror att om man tittar på antalet bokbussar i landet så har det ju sjunkit relativt kraftigt. En liten filial [...] den värnas ju om på ett annat sätt av bygdens folk därför att de ser ju själva huset, institutionen, som en del att ett samhälle som inte helt och hållet har dött ut. Medan någonting som kommer ifrån tätorten och som rör sig hela tiden har ändå inte den här lokala förankringen även om det finns många människor där som tycker att det är jätteviktigt” (Bibliotekschef A)

6.2.3.3 Bokbussverksamhetens utbytbarhet samt konsekvenser vid ett eventuellt upphörande

Ytterligare ett syfte var att ta reda på om bibliotekscheferna anser att bokbussverksamheten är utbytbar. Detta för att vi ville veta om de anser att det finns något annat som har samma funktion som bokbussverksamheten. Ingen av informanterna ansåg att det finns något fullvärdigt alternativ till bokbussen.

”Nej. Det tror jag inte [...]. Det finns inget alternativ om man ska serva folk ute på landet, utan då får de försörja sig själva genom att förflytta sig till ett ställe där det finns ett bibliotek.” (Bibliotekschef A)

”Nej det är den inte, absolut inte.” (Bibliotekschef B)

”Nej, för mig finns det inga alternativ [...]. Inte så som vi jobbar och som jag ser det här nu [...].” (Bibliotekschef C)

Vissa bibliotek har utrett alternativ, såsom att skicka böcker med brevbärare. Detta har dock visat sig vara dyrt och det blir inte heller samma typ av service som användarna får med en bokbuss. Detta visar sig i följande citat:

”Bokbussverksamheten är ju egentligen ingen distributionshistoria, utan det är en kommunikationshistoria, det vill säga att man, du träffar ju någon i samband med ditt lån som kan något om det du ska låna som kan ge dig råd på vägen.” (Bibliotekschef A)

Avslutningsvis ville vi undersöka bibliotekschefernas åsikter kring konsekvenser om bokbussverksamheten skulle upphöra. Samtliga respondenter är överens om att en förlust skulle innebära sämre service för de användare som är bosatta på landsbygden. Utlåningen och läsandet skulle minska.

”Det skulle ju innebära att utlåningen av böcker och andra medier skulle ju minska [...] förskolorna skulle säkert låna mindre och barnen skulle få färre nya böcker ute på sina respektive institutioner.” (Bibliotekschef A)

”Ja, då skulle man ju inte kunna få någon tillgång till biblioteksservice på landsbygden.”
(Bibliotekschef C)

”Läsandet i kommunen skulle gå ner”. (Bibliotekschef B)

Ovan beskrivet material kommer att behandlas vidare i analyskapitlet som följer.

7. Analys

I detta kapitel behandlas analysen av det empiriska materialet. Utgångspunkten är Anderson och Skot-Hansens modell över det lokala folkbibliotekets profil (1994:18f), vilken beskrivs genomgående i teorikapitlet. Eftersom bokbussverksamheten är en del av folkbiblioteksverksamheten ämnar vi undersöka vilka fält av Anderson och Skot-Hansens modell som är applicerbara på bokbussverksamheten. Analysen bygger på en precisering av Anderson och Skot-Hansens modell om lokala bibliotekets profil (1994:18f).

7.1 Precisering av Anderson och Skot-Hansens modell

Som grund för analysen har vi gjort en egen definition av Anderson och Skot-Hansens modell över det lokala bibliotekets profil. Vår definition av modellen gäller bokbussverksamheten och inte generell biblioteksverksamhet. Anledningen till modifieringen är att det empiriska materialet visade sig innehålla delar som Anderson och Skot-Hansens modell inte tar upp i så stor skala. De olika fälten som vår modell består av går in i varandra och fungerar som en helhet. Vår definition ser således ut som följer:

Kulturcentrum	Bokbussen som en plats där låntagare kan ta del av kulturutbud i form av olika medier såsom böcker, tidningar, ljudböcker, CD-skivor, Internet, DVD-filmer. Ett kulturcentrum kan fungera som en mötesplats där människor kan befinna sig på lika villkor. Bokbussen är ett exempel på ett kulturcentrum.
Kunskapscentrum	Bokbussen som en arena för kunskapsinhämtning och utveckling av kunskap.
Informationscentrum	Bokbussen som en plats där individer kan få förslag på medier som passar deras enskilda intressen. Bokbussen kan även erbjuda samhällsinformation.
Socialt centrum	Bokbussen som en mötesplats och en social inrättning där människor kan träffas och umgås.

7.2 Tillvägagångssätt

Inledningsvis har det empiriska materialet undersökts och utsagorna från intervjuerna har placerats i kategorier utifrån stickord och tolkning. Kategorierna har således skapats på två sätt – dels genom stickord som tagits ur utsagorna, och dels genom underliggande innebörd vilken påvisar förekomst av stickordet även om det specifika ordet inte nämns. Ur varje kategori har vi valt de utsagor som passar i respektive fält i modellen. Därför skiljer sig kategoriernas innebörd något åt beroende på i vilket fält de är placerade. Kategorierna har även varierande innebörd och förklaringar beroende på inom vilken respondentgrupp, samt vilket fält i modellen, de förekommer.

Vi har delat in respondenterna i tre grupper på liknande sätt som i empirikapitlet. Detta för att analysen ska bli överskådlig. Samtliga grupper utsagor är inkluderade för att skapa ett helhetsintryck över verksamheten. Nedan följer således en genomgång av grupperna där de behandlas separat. Varje analysavsnitt inleds med en förklaring av hur de olika grupperna benämns i texten samt de kategorier som är aktuella för respektive informantgrupp. Under varje fält och kategoriförklaring preciseras innebörden av varje specifik kategori utförligt. Detta eftersom kategorierna har varierande betydelse beroende på inom vilken informantgrupp samt i vilket fält de förekommer. Vidare placeras kategorierna in i modellens olika fält. Därefter följer analys av kategoriernas innehåll, uppdelade under respektive fält från modellen. Avslutningsvis kommer informantgrupperna sedan att ställas mot varandra i en jämförande analys.

7.3 Användare

Inom denna grupp benämns intervjupersonerna som användare, respondenter och informanter. Nedan följer en förklaring av de olika kategorierna som förekommer inom informantgruppen användare.

Lån	Alla utsagor som har med lån att göra. Detta inkluderar lån av olika typer av medier.
Besök	Behandlar användarnas besöksfrekvens, alltså hur ofta de besöker bokbussen samt om de kommer själva eller i sällskap med någon.
Socialt samspel	Tar upp utsagor som beskriver användarnas syn på bokbussen som mötesplats samt vilket värde användarna sätter på detta.
Bemötande	Användarnas upplevelser av bokbusspersonalens bemötande.
Service	Användarnas beskrivningar av upplevelsen av service vid bokbussbesöket.
Läsning	Utsagor som beskriver läsning som ett intresse samt en anledning till att användarna besöker bokbussen.
Demokrati	Utsagor som behandlar demokratisk upplevelse av bokbussen.
Upplevelser	Användarnas tankar om vilken form av upplevelse bokbussen bidrar till, såsom kulturella upplevelser samt läsupplevelser.

I följande modell, vilken utgår ifrån Anderson och Skot-Hansens modell, har vi placerat in de kategorier som framkommit ur det empiriska materialet. Modellen visar på förekomst av olika aspekter som användarna nämner.

<u>Kulturcentrum</u> Service Besök Demokrati Lån Läsning Upplevelser	<u>Kunskapscentrum</u> Lån Läsning Demokrati
--	---

<u>Socialt centrum</u> Socialt samspel Bemötande Besök Service Demokrati	<u>Informationscentrum</u> Lån Läsning
---	--

7.3.1 Kulturcentrum

Service

Bokbussen möjliggör för användarna att ta del av ett kulturellt utbud. Bokbussen gör således att användarna får tillgång till huvudbibliotekets utbud. Merparten av användarna uppskattar att de kan beställa och reservera medier från huvudbiblioteket som bokbussen levererar. Denna service innebär även att de användare som bor på landsbygden inte behöver åka in till centralorten för att ta del av bibliotekets utbud. Bokbussen nyttjas av användarna även om de vid tiden för turen inte är hemma. Bokbusspersonalen lämnar beställda böcker vid låntagarnas respektive hem och hämtar samtidigt de böcker som ska återlämnas. Detta är ytterligare en aspekt som flertalet respondenter värderar högt.

Besök

De flesta av användarna besöker bokbussen regelbundet – antingen på egen hand eller i sällskap med någon. En stor del av respondenterna menar att de oftast besöker bokbussen vid varje tillfälle som ges.

Demokrati

Eftersom merparten av bokbussanvändarna bor utanför tätorterna uttrycker många respondenter att tillgången till bokbussen är värdefull för dem. Vissa respondenter uttrycker att bokbussen är en värdefull kommunal service som möjliggör att alla kommuninvånare erbjuds att ta del av biblioteksverksamhet. Bokbussverksamheten innebär således att användarna på landsbygden kan ta del av bibliotekets utbud på liknande sätt som de människor som bor i en tätort. Utan bokbussverksamheten skulle användarna vara tvungna att på egen hand ta sig in till centralorten för att besöka biblioteket. Detta faktum är av stor vikt för många användare eftersom alla inte har tillgång till transportmedel. Många användare uttrycker därför att de skulle låna mycket färre medier om inte tillgången till bokbussen fanns. Ett antal användare värdesätter möjligheten att låna medier och nyttja Internet avgiftsfritt eftersom alla inte har ekonomiska förutsättningar att köpa böcker eller teknisk utrustning. Således är det av stor vikt att dessa användare har tillgång till bokbussen.

Lån/ Läsning

Merparten av låntagarna uppger att de lånar mycket från bokbussen och att detta är den främsta anledningen till besöket. Lånen inkluderar alla former av medier som bokbussen tillhandahåller. Användarna ser värdet i möjligheten att låna böcker. Vissa användare nämner även en social aspekt i samband med lånesituationen eftersom de samtidigt samtalar med bokbusspersonalen.

Läsning är en viktig anledning till varför användarna besöker bokbussen. Flertalet användare uppger att läsning är ett av deras främsta intressen. Ytterligare en betydande aspekt är att de användare som är föräldrar värdesätter att deras barn får uppleva läsning. Användarna uppskattar bokbussens breda utbud eftersom alla har olika intressen och därmed efterfrågar olika genrer.

Upplevelser

Läsningen innebär kulturella upplevelser. Majoriteten av användarna menar att det är betydelsefullt för dem att ha böcker hemma, eftersom det är kulturellt berikande. Ett bokbussbesök innebär för flertalet respondenter en positiv upplevelse. Exempelvis nämns att personalen är trevlig och välkomnande samt att besöket ger tillfälle att samtala med bokbusspersonal och grannar. Upplevelserna som bokbussen medför är övervägande positiva.

7.3.2 Kunskapscentrum

Lån/Läsning

Flertalet föräldrar värnar om att deras barn ska läsa eftersom läsningen skapar ett förhållande till böcker och utvecklar barnens språk. Skönlitteratur är den genre som är mest efterfrågad. Bokbussen har ett brett utbud av medier som förutom skönlitteratur även inkluderar facktidskrifter och facklitteratur. Många användare efterfrågar, förutom skönlitteratur, även den här typen av medier. Även litteratur på främmande språk efterfrågas. En del av användarna läser i princip allt som bokbussen har att erbjuda. De menar att anledningen till det är för att de tycker om att lära och få ökade kunskaper inom ett område. Det gäller även de informanter som fördjupar sig inom sin ords historia samt inom världshistoria. En av de bokbussverksamheter som ingår i undersökningen erbjuder även tillgång till Internetuppkoppling vilket också är ett område som efterfrågas av användarna.

Demokrati

En aspekt som användarna värderar högt är möjligheten att förse sig med kunskap från medier som kan lånas avgiftsfritt. Detta möjliggörs genom bokbussverksamheten. Många användare menar även att de skulle låna mycket färre medier om inte tillgången till bokbussen fanns. Anledningen till det är att de inte besöker tätorten speciellt ofta. För de tillfrågade informanterna som bor på landsbygden värderas tillgången till bokbussen högt och ett mobilt bibliotek tillgodoser deras rätt till kunskap på ett liknande sätt som ett fast bibliotek gör för de invånare som är bosatta i centralorten. Bokbussen innebär således att användaren inte behöver ta sig någonstans för att få möjlighet att införskaffa kunskap.

7.3.3 Socialt centrum

Socialt samspel

Det sociala samspelet är viktigt för användarna. Respondenterna förmedlar att bokbussen för med sig ett antal positiva upplevelser såsom att prata med andra användare samt bokbusspersonalen. Denna kontakt är viktig för användarna eftersom den för med sig tillfälle att utbyta erfarenheter och nyheter utifrån, men också för att det är trevligt och för att det innebär en personlig kontakt både bokbussbesökare emellan samt mellan användare och

bokbusspersonal. Många respondenter påpekar även att gemenskap i mindre samhällen är viktigt och därför medför bokbussen en möjlighet för människor att träffas förutsättningslöst. Många av de mindre samhällen som vi har besökt lider brist på naturliga mötesplatser såsom en lanthandel eller en bensinstation och där har bokbussen enligt användarna, en viktig funktion som mötesplats.

Bemötande

Bemötandet från bokbusspersonalen är över lag positivt. De flesta respondenter anser således att bokbusspersonalen har ett trevligt bemötande. Informanterna menar även att bokbusspersonalen är tillmötesgående. Dessa aspekter är uppskattade av användarna och resulterar i en positiv syn på bokbussbesöket och en personlig kontakt mellan bokbusspersonal och låntagare. Den personliga kontakten kan exempelvis handla om både informella och djupare samtal vilket ytterligare är en aspekt som stärker den sociala funktionen som bokbussen har. Många användare konstaterar således att ett gott bemötande och en social kontakt är en viktig del av bokbussbesöket.

Besök

De flesta av användarna besöker bokbussen regelbundet – antingen på egen hand eller i sällskap med någon. En stor del av respondenterna menar att de oftast besöker bokbussen vid varje tillfälle som ges.

Service

Vi ser två innebörder av service. För det första finns det en typ av tjänsteservice vilket innefattar de traditionella uppgifter som hör till bokbussverksamheten. Användarna sätter stor vikt vid att bokbussen innebär tillgång till samma form av service som erbjuds på ett fast bibliotek. Exempel på detta är att bokbusspersonalen bidrar till ett uppdaterat mediebestånd. Flera respondenter uppskattar till hög grad att bokbussen levererar böcker och beställningar även om användarna inte är hemma. Informanterna ser det som en mycket fin service att de kan lämna en kasse böcker på trappan som bokbusspersonalen sedan hämtar samtidigt som de lämnar nya medier som användaren har beställt. Ytterligare en aspekt som användarna värderar högt är tillgängligheten – att bokbussen stannar hemma på gården eller i närheten är av stor vikt. Ett antal respondenter nämner även att de uppskattar den trevliga och tillmötesgående personalen vilket gör det trevligt att besöka bokbussen.

För det andra syns en typ av personlig service som bygger på relationen mellan användaren och bokbusspersonalen. Detta kan exempelvis visa sig genom att bokbusspersonalen har vetskap om vad en specifik användare är intresserad av och brukar låna. Dessa kunskaper bygger på en långvarig relation mellan användare och bokbusspersonal. Många användare lyfter fram att detta har en stor betydelse.

Demokrati

Bokbussen möjliggör att en naturlig mötesplats i samhället skapas. Förutom att bokbussen kan fungera som ett kulturellt centrum finns även en social aspekt, vilket många användare värdesätter. Många äldre låntagare saknar möjlighet att ta sig in till huvudorten och därför fyller bokbussen en viktig social funktion. Under tiden som användarna utför sina biblioteksärenden på bokbussen kan de interagera och samtala med varandra. Vissa

respondenter menar att sociala mötesplatser är viktigt för sammanhållningen på landsbygden. Bokbussen bidrar således med en viktig funktion som social mötesplats.

7.3.4 Informationscentrum

Lån/Läsning

Regelbundet återkommande användare uppskattar den personliga kontakten som skapats mellan bokbusspersonal och låntagare. I de tre kommuner som vi har besökt finns både låntagare och bokbusspersonal som har varit engagerade i bokbussen under en längre tid, vilket har gjort att personliga relationer dem emellan har utvecklats. Ofta har bokbusspersonalen kunskaper om vad specifika låntagare är intresserade av och vill läsa. Därför kan personalen komma med råd och tips på lämplig litteratur. Bokbussen kan också vara en plats där låntagare kan ta del av viss samhällsinformation i form av exempelvis information om kulturella evenemang. Detta värdesätts av användarna.

7.4 Bokbusspersonal

Inom denna grupp benämns intervjupersonerna som bokbusspersonal, respondenter och informanter. Nedan följer en förklaring av de olika kategorierna som förekommer inom informantgruppen bokbusspersonal.

Lån	Bokbusspersonalens uppfattning av varför användarna lånar böcker och andra medier.
Användargrupper	Utsagor som beskriver vilken typ av användare som besöker bokbussen.
Besök	Bokbusspersonalens uppfattning av användarnas besöksfrekvens samt huruvida bokbussen besöks regelbundet.
Socialt samspel	Behandlar huruvida bokbusspersonalen ser på bokbussen som en mötesplats.
Service	Utsagor som behandlar bokbussens grad av service samt vilken betydelse servicen medför.
Läsning	Bokbusspersonalens tankar om läsningens betydelse för användarna.
Ekonomi	Behandlar utsagor om bokbussverksamhetens ekonomiska situation ur dåtids-, nutids- samt framtidsperspektiv.
Demokrati	Den demokratiska funktion som bokbussen fyller.
Upplevelser	Bokbusspersonalens tankar om vilka upplevelser som bokbussen bidrar till för användarna.

I följande modell ha vi placerat in de kategorier som framkommit ur det empiriska materialet. Modellen visar på förekomst av olika aspekter som bokbusspersonalen nämnt.

<u>Kulturcentrum</u> Upplevelser Lån Läsning Demokrati Ekonomi	<u>Kunskapscentrum</u> Service Lån Läsning Demokrati
<u>Socialt centrum</u> Socialt samspel Service Användargrupper Besök Demokrati Ekonomi	<u>Informationscentrum</u> Läsning Service Lån Demokrati

7.4.1 Kulturcentrum

Anderson och Skot-Hansens definition av termen *kulturcentrum* behandlar biblioteket som en plats för kulturella upplevelser. Detta innefattar exempelvis utställningar och arrangemang av olika slag (1994:19). Nedan följer en sammanfattning av det bokbusspersonalen förmedlat, vilket är relevant vad gäller bokbussen som ett kulturcentrum.

Upplevelser

Bokbusspersonalens uppfattning är att möjligheten att få ta del av kulturella medier är mycket viktig för användarna. Flertalet användare har på grund av var de är bosatta inte tillgång till något annat bibliotek än bokbussen. Därför blir bokbussen viktig för att de användare som bor på landsbygden ska kunna ta del av kulturella upplevelser i form av olika medier. Bokbusspersonalen tror att läsningen är betydelsefull för att det ger en viktig omväxling i vardagen.

Lån/Läsning

Enligt bokbusspersonalen är lån och läsning den främsta anledningen till att användarna besöker bokbussen. Användarna är intresserade att ta del av kultur och därför är det viktigt att bokbussen kan tillgodose detta kulturbehov. Därför skulle det troligen innebära en förlust för användarna på landsbygden om bokbussverksamheten skulle upphöra. En möjlig konsekvens av det skulle kunna vara en minskning av läsning och lån. Bokbusspersonalen menar att läsning innebär ett omväxlande avbrott i vardagsrutiner, främst för de äldre låntagarna vars bostäder ligger avsides. Bokbusspersonalen menar att läsning är till fördel för användarnas välmående och då främst för de som är äldre eller ensamma. Därför fyller bokbussen en viktig funktion vad gäller läsning.

Demokrati

Alla kommuninvånare bör enligt bokbusspersonalen ha möjlighet att ta del av kulturutbudet i respektive kommun. Eftersom bokbussen kan ses som en del av kulturutbudet innebär det att även landsbygdsborna får tillgång till kultur. En fördel med bokbussverksamheten är

tillgängligheten. Detta eftersom den medför att även landsbygdsborna kan uppleva en känsla av närhet till biblioteket, även om de inte bor i en centralort. Det går även att anpassa hållplatsstoppen efter hur individerna är bosatta. I en av de undersökta kommunerna bor många av invånarna på landsbygden och där fyller bokbussen en viktig funktion.

Bokbusspersonalen tror även att det ständigt uppdaterade utbudet bokbussen erbjuder betyder mycket för användarna. Om bokbussverksamheten skulle dras in skulle det innebära att användarna inte får samma tillgång till kultur. Det är viktigt att all form av biblioteksverksamhet inte centreras till huvudorterna.

Ekonomi

Biblioteksverksamheten styrs av ekonomiska medel. Om nedskärningar blir aktuella blir bokbussverksamheten ofta lidande. Denna uppfattning delas av samtliga informanter inom bokbusspersonalen. Bokbussen är extra viktig då den är en stor del av den biblioteksservice som är tillgänglig för landsbygdsborna. Utan den står många landsbygdsbor utan tillgång till bibliotek. Det gäller främst de som inte, av olika skäl, kan nyttja biblioteket på huvudorten.

7.4.2 Kunskapscentrum

Anderson och Skot-Hansens definition av termen *kunskapscentrum* behandlar biblioteket som en plats för kunskapsinhämtning. Biblioteket har således en uppgift i att erbjuda studieplatser och att vägleda användarna vad gäller informationssökning. Nedan följer en sammanfattning av det bokbusspersonalen förmedlat, vilket är relevant vad gäller bokbussen som ett kunskapscentrum.

Service

Somliga av respondenterna menar att Internetuppkoppling i bokbussen kan ha stor betydelse för de användare som inte har uppkoppling hemma. På bokbussen kan de få hjälp med att söka på Internet.

Lån/Läsning

Informanterna tror att besökarna kommer till bokbussen främst för att låna medier. Detta för att läsning och mediekonsumtion är ett stort intresse för många användare. Bokbusspersonalen tror att många låntagare skulle läsa mindre om inte tillgången till bokbussen fanns. Det skulle leda till färre tillfällen för människorna på landsbygden att inhämta kunskap som bokbussen kan bidra till. En betydande del av de medier som lånas ut till besökarna är facklitteratur samt facktidskrifter. Det indikerar att ämnen som exempelvis rör historia, forskning, matlagning samt trädgårdsskötsel är sådant som intresserar låntagarna. Vidare beskriver informanterna att de bokbussbesökare som är barn uppskattar enklare facklitteratur där de kan fördjupa sig i exempelvis ämnen som handlar om djur.

Demokrati

Bokbussen innebär tillgång till biblioteksverksamhet, vilket medför att låntagarna på landsbygden får tillgång till medier som de kanske annars skulle ha svårt att få tag i. Informanterna nämner att det kan vara besvärligt för äldre låntagare på landsbygden att ta sig till ett fast bibliotek. Bokbusspersonalen menar att en betydande mängd människor är bosatta

på landsbygden och att dessa bör ha tillgång till någon form av biblioteksverksamhet. Detta för att de ska kunna ta del av bibliotekets utbud på liknande villkor som de låntagare som har nära till ett fast bibliotek. Informanterna menar att konsumtion av medier kan ha ett samband med kunskapsinhämtning. Tillgången till bokbussens utbud kan således fungera som en källa till kunskap och därför har bokbussen en viktig funktion för de användare som är bosatta på landsbygden.

7.4.3 Socialt centrum

Anderson och Skot-Hansens definition av termen *socialt centrum* behandlar bibliotekets funktion som mötesplats. Biblioteket kan således fungera som en arena för möten mellan olika människor. Det är en plats där individer kan uppehålla sig på samma villkor, oavsett bakgrund eller etnisk tillhörighet. Nedan följer en sammanfattning av det bokbusspersonalen förmedlat, vilket är relevant vad gäller bokbussen som ett socialt centrum.

Socialt samspel

Bokbusspersonalen uppfattar det som att bokbussens sociala funktion är värdefull för användarna. Bokbussen är en plats där användare och bokbusspersonal kan mötas och interagera. Bokbusspersonalen tror att användare besöker bokbussen både för att låna och för att träffa andra användare. I de kommuner som ingår i undersökningen finns både låntagare och bokbusspersonal som länge varit aktiva inom bokbussverksamheten. Det har medfört att personliga relationer har utvecklats. Vikten av den sociala funktionen märks genom att användarna på vissa platser samtalar under större delen av tiden som bokbussen står parkerad på hållplatsen. Ibland leder det till att tiden för lån blir knapp. På bokbussen kan möten mellan människor ske kravlöst och utan planering.

Mötesplatsen vid bokbussen är troligen av stor vikt för många låntagare särskilt för de som bor ensamma eller avsides. Vissa respondenter berättar att många av låntagarna inte har något socialt nätverk utan endast träffar exempelvis enbart hemtjänsten och de som arbetar på bokbussen. För dessa låntagare har bokbussen en viktig social funktion, eftersom de i samband med lån också får möjlighet att samtala. Vissa respondenter beskriver även att bokbussen över tid har haft en social funktion där låntagare har träffats och diskuterat litteratur med varandra. Vissa informanter nämner att mötesplatserna kring bokbussarna är viktiga att bevara även i det nuvarande samhället där mycket sker virtuellt. Detta för att inte värdet av mänsklig kontakt ska gå förlorad.

Service

Bokbussens flexibilitet är något som uppskattas av användarna, enligt respondenterna. Bokbussen möjliggör närhet till biblioteksverksamhet för användarna. Enligt önskemål från användarna kan bokbussens hållplatser ändras och förflyttas. Denna möjlighet gör att turerna blir mer effektiva eftersom fler användare kan ta del av servicen. Bokbusspersonalen beskriver att användare hör av sig om de inte är hemma vid tillfället då bokbussen kommer. I de fall det lämnas en kasse böcker på deras trappa. Respondenterna beskriver även att användarna upplever en mer personlig service på bokbussen än på ett fast bibliotek. Detta kan ha att göra med att bokbussbesöket inte blir anonymt eftersom det inte finns någon självbetjäningsteknik ombord på bokbussen. För att genomföra ett lån måste interaktion ske mellan bokbusspersonal och låntagare.

Användargrupper

Bokbusspersonalen beskriver att till de användargrupper som är mest representerade gällande bokbussbesök hör barnfamiljer/föräldralediga samt äldre personer. Anledningar till detta kan vara att dessa grupper ofta är hemma då bokbussen kör sina turer och passar på att besöka bokbussen. Informanterna nämner även att de kör till skolor där barn vistas och att barn på så vis blir en naturlig låntagargrupp vid dessa bokbusstopp. Till andra användargrupper som inte är fullt så utmärkande hör låntagare som är sjukskrivna samt de som arbetar i skift.

Besök

I de kommuner där vi har utfört vår undersökning skiljer det sig något åt mellan hur ofta bokbussstureorna utförs och även hur hållplatserna ser ut – om bussen stannar vid en gård eller en större hållplats exempelvis en affär. Denna skillnad verkar dock inte ha någon avgörande betydelse för bokbussens besökare, då bokbusspersonalen menar att de flesta som besöker bokbussen är regelbundna användare oavsett. Den stora mängden besökare beskrivs i ordalag som ständigt återkommande och som stamkunder även om ett mindre antal av besökarna kommer mer oregelbundet. Det kan exempelvis bero på användarens arbetstider eller att denne fortfarande har medier kvar hemma som denne ännu inte hunnit ta del av. En del besökare är också nya bekantskaper för informanterna.

Demokrati

Enligt informanterna är det viktigt att framförallt äldre människor har tillgång till bokbussen eftersom det för många av dem är den enda form av biblioteksverksamhet som når dem och bokbussbesöket kan vara ett av få tillfällen för de äldre att interagera med andra människor. Det berättas att äldre människor kanske inte orkar ta sig in till huvudorten för att utföra sina biblioteksärenden, om de nu alls har någon möjlighet att göra det. Informanterna hävdar således att många äldre låntagare är tacksamma över att de slipper besvären med att ta sig till ett fast bibliotek, finna en parkeringsplats, promenera en bit, låna, för att sedan bära med sig tunga böcker från biblioteket. Denna process underlättas betydligt på bokbussen där låntagaren direkt kan bli få hjälp med sitt ärende. Tillgängligheten är dock inte enbart av värde för de äldre låntagarna utan för samtliga bokbusslångtagare. Tillgången till bokbussen medför att användarna som är bosatta utanför på landsbygden inte behöver ta sig till en centralort för att besöka ett bibliotek.

Bokbusspersonalen menar att låntagarna värnar om biblioteksverksamheten och dess betydelse för landsbygden samt att en del användare uttrycker att de är skattebetalare och att de därför har rätt till biblioteksverksamhet oberoende av var de bor. Informanterna berättar att även de besökare som problemfritt kan ta sig till ett fast bibliotek blir upprörda vid tanken på att bokbussverksamheten skulle kunna upphöra. Informanterna framhåller att om all biblioteksverksamhet koncentreras till huvudorten så glöms landsbygdsbornas biblioteksbehov bort. Det kan även resultera i en social begränsning för en del av landsbygdens befolkning. Informanterna beskriver att användarna anser att det är mycket betydelsefullt att bokbussen besöker landsbygden och ger låntagarna möjlighet att ta del av bibliotekets medier på samma sätt som de i centralorten. Vidare menar de att besöket även inkluderar nöjet som ligger i att få träffa bokbusspersonalen samt andra bokbussbesökare för att samtala en stund.

För barnfamiljer som är bosatta på landsbygden kan bokbussens vara en ovärderlig tjänst.

Detta eftersom den når ut på landsbygden och inte endast stannar i centralorten och enbart är tillgänglig och enkel att ta sig till för dem som är bosatta där. Informanterna berättar att det upprätthålls kommunikation mellan bibliotek och låntagare med syftet att möta låntagarnas önskemål vad gäller hållplatserna där bokbussen stannar. Det finns en demokratisk tanke bakom, eftersom låntagarna på detta sätt kan påverka bokbussstoppen, samtidigt som bokbussen troligen som konsekvens erhåller fler besökare. Den demokratiska idén genomsyrar bokbussverksamheten och informanterna berättar om de olika hållplatserna – arbetsplatser, skolor samt hushåll, som bussen med varierad framgång har besökt genom åren. Detta för att så många människor som möjligt skulle få tillgång till biblioteksverksamheten och kunna ta del av det som biblioteket har att erbjuda.

Ekonomi

Angående bokbussverksamhetens ekonomiska beroende berättar bokbusspersonalen att användare har uttryckt att det vore tråkigt om busstureorna blev färre samt om verksamheten drogs in. Anledningen är att de då inte skulle kunna besöka bokbussen varse sig för att låna böcker eller för att samtala med andra som befinner sig där.

7.4.4 Informationscentrum

Anderson och Skot-Hansens definition av termen *informationscentrum* behandlar biblioteket som förmedlare av information. Detta innefattar bland annat samhällsinformation, turistinformation och referensservice. Nedan följer en sammanfattning av det bokbusspersonalen förmedlat, vilket är relevant vad gäller bokbussen som ett informationscentrum.

Läsning/Service

Bokbussen är en plats där användare kan ta del av litteratur och andra medier på olika sätt. Informanterna nämner att de ofta ger råd på litteratur och andra medier som skulle kunna passa användarens specifika intresse. Det uppskattas av låntagarna som ofta på eget initiativ vänder sig till bokbusspersonalen för att få förslag på medier.

Enligt informanterna ser flertalet låntagare ett värde i att bokbussen har ett begränsat utrymme eftersom det innebär att mediebeståndet blir överskådligt. Bokbussens utrymme är således ingen nackdel eftersom medieutbudet växlar kontinuerligt.

Respondenterna tror att bokbussanvändare uppskattar den grad av personlig service som erhålls på bokbussen, eftersom det ofta finns en personlig relation mellan låntagare och bokbusspersonal. Dessa personliga relationer har utvecklats över tid, eftersom flertalet inom bokbusspersonalen, precis som låntagarna, har varit aktiva inom verksamheten under lång tid. Därför tror informanterna att användarna skulle finna ett större bibliotek i en centralort som informellt jämfört med bokbussen.

Lån

Informanterna berättar att kontakten med låntagarna gör att de utvecklar en relation där bokbusspersonalen ofta har kunskap om vad en specifik låntagare är intresserad av. Barn som besöker bussen vill ofta läsa böcker om exempelvis djur och bokbusspersonalen hjälper dem att leta fram passande material. Det som efterfrågas är medier som barnen inte har tillgång till

på skolbiblioteket.

Bokbusspersonalen anser att bokbussen bidrar med en upplysande form av service vad gäller musik. En del låntagare besöker nämligen bussen för att låna CD-skivor för att undersöka om det är något som de själva skulle kunna tänkas inhandla. Denna möjlighet uppskattas av användarna eftersom lånen är kostnadsfria.

Demokrati

Bokbusspersonalens önskan är att så många människor som möjligt ska få tillgång till någon form av biblioteksverksamhet. Genom åren har flertalet olika typer av hållplatser besökts för att undersöka var det finns potentiella låntagare. De hållplatser med högst täthet vad gäller besökare har bibehållits. De hållplatser som haft få besökare har efter hand tagits bort. Informanterna uttrycker att låntagare som bor på landsbygden, speciellt de äldre, har svårt för att ta sig ifrån sitt hem längre sträckor. De äldre är, enligt respondenterna, tacksamma för att bokbussen kör ut på landsbygden. Detta möjliggör för användarna att få tillgång till bokbussens medier och få även hjälp med att finna medier speciellt utvalda efter deras egen personliga intresse. Bokbusspersonalen nämner att flertalet av deras användare anser att det är enklare att hitta medier på bokbussen samt att det är smidigare att låna där, i jämförelsevis med ett större bibliotek.

Landsbygden har på senare år drabbats av nedskärningar vad gäller kommunal service, enligt informanterna. Bibehållandet av bokbussverksamheten blir därför av vikt för användarna på landsbygden. Detta eftersom tillgången till kommunal service bör vara oberoende av huruvida invånarna i en kommun är bosatta på landsbygd eller i en tätort.

7.5 Bibliotekschefer

Inom denna grupp benämns intervjupersonerna som bibliotekschefer, respondenter och informanter. Nedan följer en förklaring av de olika kategorierna som förekommer inom informantgruppen bibliotekschefer.

Lån	Bibliotekschefernas uppfattning av hur bokbussen bidrar till möjligheten för användarna att låna böcker samt andra medier.
Användargrupper	Utsagor som beskriver vilken typ av användare som besöker bokbussen.
Besök	Bibliotekschefernas uppfattning av användarnas besöksfrekvens samt huruvida bokbussen besöks regelbundet.
Socialt samspel	Bibliotekschefernas syn på bokbussen som mötesplats.
Service	Utsagor som behandlar bokbussens grad av service samt vilken betydelse servicen medför för användarna.
Läsning	Bibliotekschefernas uppfattningar om läsningens betydelse för användarna.
Ekonomi	Behandlar utsagor om bokbussverksamhetens ekonomiska situation ur dåtids-, nutids- samt framtidsperspektiv.
Demokrati	Utsagor som behandlar demokratiska aspekter inom bokbussverksamheten.
Upplevelser	Bibliotekschefernas tankar om vilka upplevelser som bokbussen

I följande modell, vilket härstammar från Anderson och Skot-Hansens modell (1994:18f) har vi placerat in de kategorier som framkommit ur det empiriska materialet. Modellen visar på förekomst av olika aspekter som bibliotekscheferna nämnt.

<u>Kulturcentrum</u> Upplevelser Lån Läsning Demokrati Ekonomi	<u>Kunskapscentrum</u> Lån Läsning Demokrati Ekonomi
<u>Socialt centrum</u> Socialt samspel Service Användargrupper Besök Ekonomi	<u>Informationscentrum</u> Lån Läsning Service

7.5.1 Kulturcentrum

Anderson och Skot-Hansens definition av termen *kulturcentrum* behandlar biblioteket som en plats för kulturella upplevelser. Detta innefattar exempelvis utställningar och arrangemang av olika slag. Nedan följer en sammanfattning av det bibliotekscheferna förmedlat angående bokbussen som ett kulturcentrum.

Upplevelser

Bibliotekschefernas uppfattning är att bokbussen har en viktig funktion som kulturcentrum. Bokbussens utbud är till större del uppdaterat jämfört med filialerna, vilket respondenterna förmodar att användarna uppskattar.

Lån/Läsning

Antalet låntagare på bokbussarna i de aktuella kommunerna är relativt konstant, är de flesta respondenterna överens om. Möjligheten att låna böcker är mycket viktig för låntagarna, och bokbussen möjliggör närhet till biblioteket för de användare som är bosatta på landsbygden. Även om flertalet användare som bor utanför en centralort har tillgång till transportmedel finns det likväl grupper av låntagare för vilka så inte är fallet. Till de sistnämnda hör exempelvis vissa äldre personer. Många av dem har läsning som ett stort intresse, vilket innebär att tillgången till bokbussen är av stor vikt för dessa användare, enligt so mliga respondenter.

Demokrati

Samtliga informanter är överens om att det inte finns något fullvärdigt alternativ till bokbussen om alla kommuninvånare ska ha tillgång till ett bibliotek. Bokbussens flexibilitet möjliggör att fler användare kan nås, i stort sett oavsett geografiskt läge, vilket är en fördel med mobil biblioteksverksamhet jämfört med filialer. Tillgängligheten är en demokratisk fråga, menar samtliga informanter. Kommunal service bör vara tillgänglig även på landsbygden och inte bero på geografiskt läge.

Ekonomi

Jämfört med andra typer av biblioteksverksamhet är bokbussen relativt billig, menar de flesta respondenterna. I nedskärningstider blir dock bokbussverksamheten ofta drabbad. Samtliga informanter konstaterar likaså att det totala antalet bokbussar har minskat i Sverige. Varför så är fallet har ingen av informanterna någon direkt förklaring till. I de flesta kommuner som ingår i undersökningen har bokbussverksamheten vid enstaka tillfällen varit ifrågasatt ekonomiskt. Alternativ till bokbussverksamheten har då eftersökts. Dock har det, enligt informanterna, varit problematiskt att finna lösningar som är fullvärdiga och dessutom mer ekonomiskt effektiva. En möjlighet är att dela en bokbuss på flera kommuner. Enligt somliga respondenter har denna möjlighet undersökts och genomförts med varierande framgång.

7.5.2 Kunskapscentrum

Anderson och Skot-Hansens definition av termen *kunskapscentrum* behandlar biblioteket som en plats för kunskapsinhämtning. Biblioteket har således en uppgift i att erbjuda studieplatser och att vägleda användarna vad gäller informationssökning. Nedan följer en sammanfattning av det bibliotekscheferna förmedlat, vilket är relevant vad gäller bokbussen som ett kunskapscentrum.

Lån/Läsning

Tillgången till litteratur är viktig, enligt flertalet respondenter. Fanns inte möjligheten för användarna på landsbygden att nyttja bokbussen skulle läsningen i de respektive kommunerna minska. Läsning och kunskapsinhämtning hör ihop och för den yngre generationen är detta särskilt betydelsefullt, enligt en respondent. Läsningen är av stor vikt för språkutveckling och språkbruk och därför behöver barnen tillgång till böcker. Litteratur är således, enligt vissa respondenter, en källa till kunskap. Även om mycket kunskap finns tillgängligt via nätet är det av vikt att framför allt den yngre generationen kompletterar dessa källor av kunskap med att läsa böcker. Mest för att underhålla förmågan att läsa men också för att lära sig hantera olika källor.

Demokrati

Som berörts är bokbussverksamheten inte utbytbar, enligt bibliotekscheferna. Eftersom flertalet respondenter även uttrycker ett samband mellan medier och kunskapsinhämtning fyller bokbussen en viktig funktion för de användare som är bosatta på landsbygden. Tillgången till litteratur och andra medier borde, enligt majoriteten informanter, vara på lika villkor oavsett var en individ är bosatt. Bokbussens flexibilitet är av vikt i sammanhanget, eftersom ett fordon möjliggör frakt av medier till låntagare som inte har egna transportmedel.

Ekonomi

Flertalet bibliotekschefer menar, som nämnt, att bokbussverksamheten är relativt ekonomiskt effektiv i jämförelse med exempelvis en filial. Bokbussverksamheten kräver exempelvis inga kostnader för lokaler. Samtliga bibliotekschefer ser ekonomin som det största hotet mot bokbussverksamheten. Detta beklagas av respondenterna eftersom de likaledes är överens om att bokbussen har en viktig funktion vad gäller folkbildning.

7.5.3 Socialt centrum

Anderson och Skot-Hansens definition av termen *socialt centrum* behandlar bibliotekets funktion som mötesplats. Biblioteket kan således fungera som en arena för möten mellan olika människor. Det är en plats där individer kan uppehålla sig på samma villkor, oavsett bakgrund eller etnisk tillhörighet. Nedan följer en sammanfattning av det bibliotekscheferna förmedlat, vilket är relevant vad gäller bokbussen som ett socialt centrum.

Socialt samspel

Samtliga respondenter konstaterar att bokbussen är en social verksamhet och har en funktion som mötesplats. Bokbussverksamheten handlar till större del om kommunikation och möte än om distribution. I samband med utlåning sker ett möte mellan bokbusspersonalen och användaren. Vid större hållplatser där fler låntagare samlas på samma gång sker även samtal användare emellan, enligt bibliotekscheferna. Då möten sker kontinuerligt byggs till slut en personlig relation upp. Även om låntagarna har som främsta ärende att låna medier under bokbussbesöket, menar bibliotekscheferna att möjligheten att träffa andra människor betyder mycket för låntagarna. Detta är i synnerhet viktigt för de användare som lever ensamma eller inte har ett socialt nätverk.

Service

Bibliotekschefernas uppfattning är att användarna uppskattar det uppdaterade utbudet och den personliga servicen på bokbussen. Att låntagaren träffar kunnig personal som har kunskap om vad användaren är intresserad av är betydelsefullt. Vissa bokbusslångtagare som har svårt att ta sig till bokbussen på grund av olika skäl kan få böcker och medier lämnade vid bostaden. Respondenterna uppger att detta uppskattas av berörda låntagare.

Användargrupper/Besök

Samtliga bibliotekschefer menar att de flesta bokbusslångtagarna är regelbundna besökare. Användargrupperna representeras av människor i varierande åldrar. Samtliga respondenter nämner dock att vissa användargrupper är mer representerade än andra. Pensionärer och barnfamiljer är de två största användargrupperna. Mindre, men likväl representerade grupper är sjukskrivna, skiftarbetare och personer som är anställda inom lantbruk eller som på annat sätt arbetar på landsbygden. Respondenterna berättar att bokbussturer planeras så att låntagarna i största möjliga mån ska vara hemma då bokbussen kommer. Det är dock svårt att planera turer som passar samtliga låntagare.

Ekonomi

Ett sätt att effektivisera bokbussverksamheten kostnadsfritt är att erbjuda närliggande kommuner att ta del av verksamheten. Det möjliggör att aktuella kommuner kan dela på kostnaderna för bokbussverksamheten. I stort sett samtliga kommuner som ingår i

undersökningen har vid enstaka tillfällen fått i uppdrag att undersöka alternativ till bokbussverksamheten. Ett möjligt alternativ som har utretts är att leverera förbeställda böcker via lantbrevbärarna i de respektive kommunerna. Dock har detta alternativ inte visat sig vara mer kostnadseffektivt. Det är inte heller ett fullvärdigt alternativ till bokbussen eftersom låntagarna går om möjligheten att diskutera sina lån med kompetent bokbusspersonal samt att mötesplatsen uteblir.

7.5.4 Informationscentrum

Anderson och Skot-Hansens definition av termen *informationscentrum* behandlar biblioteket som förmedlare av information. Detta innefattar bland annat samhällsinformation, turistinformation och referensservice. Nedan följer en sammanfattning av det bibliotekscheferna förmedlat, vilket är relevant vad gäller bokbussen som ett informationscentrum.

Lån /Läsning/Service

Bibliotekscheferna förmodar att användarna uppskattar möjligheten att möta en kompetent bokbusspersonal på bokbussen. Inom samtliga kommuner som ingår i undersökningen har bokbusspersonalen arbetat inom bokbussverksamheten en längre tid, vilket respondenterna menar är en förutsättning för att personliga relationer ska kunna utvecklas mellan låntagare och bokbusspersonal. En dylik relation innebär ofta att bokbusspersonalen har kunskap om vad användarna är intresserade av att läsa. Därför kan bokbusspersonalen komma med rekommendationer och tips om lån och läsning. Respondenterna menar att verksamheten på bokbussen är mer personlig än på ett större bibliotek, vilket de menar att användarna uppskattar.

7.6 Jämförande analys

I följande tabell presenteras en sammanställning av kategorierna från de tre informantgrupperna. Tabellen visar de olika kategorier som förekommit inom de respektive informantgrupperna. Kategorierna är sorterade efter de olika fälten från den ovan presenterade modellen innehållande delarna *kulturcentrum*, *kunskapscentrum*, *socialt centrum* och *informationscentrum*, enligt vår definition. Kategorierna är uppdelade inom de olika fälten för att påvisa att bokbussverksamheten har en liknande roll som ett fast bibliotek vad gäller de olika profiler som presenteras i modellen. Tanken är vidare att göra en jämförelse mellan de respektive informantgrupperna för att undersöka vad de olika grupperna har uttryckt och vad av detta som stämmer överens och vilket som skiljer sig åt.

Som nämnt har kategorierna något varierande innebörd beroende på under vilken informantgrupp de förekommer. Det beror på att intervjufrågorna för de olika grupperna har utformats för att de ska passa respektive respondentgrupp. Användarna har tillfrågats om deras egna uppfattningar och upplevelser vad gäller bokbussverksamheten. Bokbusspersonal och bibliotekschefer har tillfrågats om vad de erfar kring användarnas upplevelser av bokbussverksamheten. Trots att intervjufrågornas utformning och därmed kategoriernas innebörd varierar något är det intressant att jämföra förekomst av kategorier de olika grupperna emellan för att se om respondenterna har liknande uppfattning om bokbussverksamheten eller inte.

	Användare	Bokbusspersonal	Bibliotekschefer
Kulturcentrum	Service Besök Demokrati Lån Läsning Upplevelser	Upplevelser Lån Läsning Demokrati Ekonomi	Upplevelser Lån Läsning Demokrati Ekonomi
Kunskapscentrum	Lån Läsning Demokrati	Service Lån Läsning Demokrati	Lån Läsning Demokrati Ekonomi
Socialt centrum	Socialt samspel Bemötande Besök Service Demokrati	Socialt samspel Service Användargrupper Besök Demokrati Ekonomi	Socialt samspel Service Användargrupper Besök Ekonomi
Informationscentrum	Lån Läsning	Läsning Service Lån Demokrati	Lån Läsning Service

Nedan följer ett förtydligande av tabellen och en mer ingående redovisning och sammanfattning av vad de respektive informantgrupper har förmedlat. Under varje fältrubrik sammanfattas således samtliga grupper.

7.6.1 Kulturcentrum

Samtliga informantgrupper är överens om att tillgängligheten är mycket betydelsefull. Bokbussen möjliggör att kommuninvånare har möjlighet att ta del av biblioteksverksamhet oavsett var inom kommunen de är bosatta. Flexibiliteten innebär således att de användare som är bosatta på landsbygden inte behöver ta sig in till en centralort för att besöka ett bibliotek. Bokbussen har således en viktig funktion som kulturcentrum och är således en viktig del av kulturutbudet inom en kommun. En av de främsta anledningarna till att användarna besöker bokbussen är för att låna, menar samtliga respondentgrupper. Detta eftersom läsning är ett primärt intresse för flertalet låntagare.

Låntagarna uppskattar den service som bokbussen tillgängliggör och besöker bokbussen regelbundet, menar flertalet respondenter inom gruppen användare.

Samtliga informanter inom grupperna bibliotekschefer och bokbusspersonal är överens om att bokbussverksamheten inte är utbytbar. Dock styrs bokbussverksamheten av ekonomiska medel och drabbas ofta negativt i besparingstider. Skulle bokbussverksamheten upphöra på grund av ekonomiska skäl skulle troligen resultatet bli att läsningen inom de respektive kommunerna skulle minska. Flertalet respondenter inom bokbusspersonalen är dock optimistiska vad gäller bokbussen som en framtidsverksamhet medan samtliga bibliotekschefer är något mer osäkra angående detta faktum.

7.6.2 Kunskapscentrum

Samtliga informantgrupper menar att läsning kan bidra till kunskap på ett flertal sätt. Således fyller bokbussen en viktig funktion för de användare som är bosatta på landsbygden. Framför allt är läsning av vikt vad gäller språkutvecklingen hos små barn, menar flertalet informanter från samtliga grupper. Användarna uppskattar även möjligheten att låna och ta del av medier avgiftsfritt. Skönlitteratur är den genre som lånas ut mest frekvent från bokbussen, men även facklitteratur och facktidskrifter efterfrågas av användarna.

Samtliga respondenter inom gruppen bibliotekschefer ser ekonomin som det största hotet mot bokbussverksamheten, vilket beklagas av bibliotekscheferna eftersom de menar att bokbussarna har en viktig funktion vad gäller folkbildning.

7.6.3 Socialt centrum

Samtliga informantgrupper anser att det sociala samspelet som sker, på bokbussen, mellan besökare samt bokbusspersonal är betydelsefullt. Dessa möten och samtal, vilka är särskilt viktiga för låntagare som inte har något utvecklat socialt nätverk, medför att personliga relationer utvecklas mellan de interagerande. Det sociala inslaget i bokbussverksamheten medverkar till en ökad gemenskap människor emellan och funktionen som mötesplats är tydlig, enligt informantgrupperna som även menar att mötesplatsen inte fullt ut kan ersättas med någon form av virtuellt möte.

Enligt samtliga informantgrupper är bokbussens flexibilitet och tillgänglighet något som uppskattas, eftersom det medför att biblioteksverksamheten når ett stort antal låntagare som är bosatta på landsbygden. Service verkar förekomma i två former som båda uppskattas av låntagarna. Tjänsteservice inbegriper traditionella uppgifter som tillhör bokbussverksamheten, medan personlig service innefattar den relation som över tid utvecklas mellan användare och bokbusspersonal. Detta utvecklas närmare i diskussionen.

Annan form av service som uppskattas är att låntagarnas önskemål om hållplatser tillgodoses samt att bokbussens mediebestånd är uppdaterat. Även att låntagarens biblioteksärenden kan tillgodoses även om låntagaren inte själv kan ta sig till bokbussen eller om låntagaren inte är hemma, samt att bokbusspersonalen är trevlig, kunnig och tillmötesgående.

Alla informantgrupper menar att bokbussanvändarna med få undantag är regelbundna besökare oavsett vilken typ av hållplats det gäller. Besökarna representeras av människor i varierande ålder, men enligt samtliga inom informantgrupperna bokbusspersonal och bibliotekschefer är pensionärer och barnfamiljer de största användargrupperna.

Bokbusspersonalen berättar att låntagarna på landsbygden uttrycker att det vore tråkigt om verksamheten drogs in eller om bokbussstureorna minskade, eftersom det skulle innebära både uteblivet lånande av medier och färre tillfällen att samtala med människor. Bibliotekscheferna talar om att kostnadseffektivisera bokbussverksamheten genom att dela en bokbuss med närliggande kommuner. Alternativ till bokbussverksamheten har diskuterats, men visat sig varken vara mer kostandseffektiva eller fullvärdiga alternativ till bokbussen.

Bokbussen skapar en naturlig mötesplats på de hållplatser som besöks. Användare av bokbussen värdesätter verksamheten och att den medför att de inte behöver besöka centralorten för att utföra biblioteksärenden. Bokbusspersonalen nämner dess särskilda

betydelse för de äldre låntagarna, eftersom det för många är den enda biblioteksverksamhet de har tillgång till. Bokbussen fyller en viktig social funktion, speciellt för de låntagare som inte har möjlighet att själv ta sig till ett fast bibliotek.

En del användare hävdar rätten till biblioteksverksamhet oavsett var de är bosatta. De menar att om all biblioteksverksamhet koncentreras till huvudorten leder det både till en biblioteksmässig och till en social begränsning för en del av landsbygdsbefolkningen.

Informantgruppen användare är positiva till bemötandet de får av bokbusspersonalen vid besökande av bokbussen, vilket leder till en uppskattande syn på både bokbusspersonal samt bokbussverksamhet. Kontakten mellan användare och bokbusspersonal stärker bokbussens sociala funktion och användarna menar att ett gott bemötande är en betydelsefull del av bokbussbesöket.

7.6.4 Informationscentrum

Personalen som arbetar på bokbussen har ofta kunskap om vad enskilda låntagare är intresserade av och vill låna, nämner samtliga informantgrupper. Denna kunskap har uppkommit genom personliga relationer personal och användare emellan. Dessa relationer har utvecklats under längre tid och är värdefulla för samtliga parter. Användarna upplever hög grad av personlig service på bokbussen, vilket är mycket betydelsefullt, menar informanter inom samtliga grupper.

Bokbusspersonalen nämner även att den personliga servicen är av extra stor vikt för de äldre låntagarna som inte har möjlighet att ta sig till något annat bibliotek. Många av de äldre låntagarna har under lång tid besökt bokbussen och därför utvecklat en personlig relation med personalen. Respondenterna inom gruppen bokbusspersonal tror att den service som kan erbjudas de äldre via bokbussen inte kan ersättas på ett fullvärdigt sätt.

7.7 Sammanfattande kommentarer

Ovan har vi beskrivit den analys som har genomförts utifrån det empiriska materialet. De olika informantgrupperna har sammanfattats och jämförts. De kategorier som framkommit ur intervjumaterialet har satts i samband med den teoretiska modellen. För utförlig förklaring av modellen, se teorikapitlet.

Vår tanke var att undersöka vilka fält ur Anderson och Skot-Hansens modell (1994:18f) som är applicerbara på bokbussverksamheten. Detta för att utreda huruvida bokbussen har samma värde och funktion för användarna, som ett fast bibliotek. För att undersöka detta placerades utsagorna i kategorier vilka sedan placerades i modellens olika fält. Därefter gjordes en jämförelse mellan informantgrupperna. Detta för att se om utsagorna liknar varandra samt för att ge ett helhetsperspektiv.

Den jämförande analysen visar att informantgruppernas utsagor till stor del liknar varandra. Kategorierna *lån*, *besök*, *socialt samspel*, *service*, *läsning*, *demokrati* och *upplevelser* förekommer inom samtliga grupper. Utsagor som placerats under dessa kategorier är således det som nämnts mest i intervjuerna. I det här fallet är det innehållet i dessa kategorier som främst beskriver bokbussens värde och funktion, för de användare som är aktuella i undersökningen. Det finns även ytterligare kategorier som dock endast förekommer inom en

eller två informantgrupper. Kategorierna *användargrupper* och *ekonomi* förekommer enbart hos bibliotekschefer och bokbusspersonal, vilket beror på att de till skillnad från användarna har inblick i dessa aspekter. Kategorin *bemötande* återfinns enbart inom informantgruppen användare. Användarnas upplevelser av bemötande är inte något som har efterfrågats specifikt under intervjuerna, men som har förmedlats återkommande. Anledningen till det är troligen att bemötandet från bokbusspersonalen är något som till stor del uppskattas av användarna. Gällande de olika fälten har samtliga respondentgrupper störst fokus på bokbussen som kulturellt centrum och socialt centrum. Utsagor som berör dessa två fält är således de mest förekommande hos samtliga informantgrupper. Bokbussens kulturella och sociala roll är således troligen det som är mest förankrat hos de tillfrågade grupperna.

Utsagorna och kategorierna visar att samtliga fält inom modellen är aktuella för bokbussverksamheten i de undersökta kommunerna. Det innebär att de roller som det fasta biblioteket förmedlar även gäller bokbussens verksamhet. Utsagorna från samtliga informantgrupper visar att bokbussen har ett värde och en funktion för användarna, vilket redovisas i stycket ovan. Eftersom kategorier förekommer i modellens samtliga fält innebär det att modellen är applicerbar på bokbussverksamheten. Således kan bokbussen ses som ett mobilt folkbibliotek och tillgodoser därmed samma behov som ett fast bibliotek.

Modellen visar sig följaktligen vara användbar i detta sammanhang. Främst för möjligheten att påvisa att bokbussverksamheten inkluderar samma roller som ett fast bibliotek. Modellen underlättar även en förståelse av kategorierna i ett helhetssammanhang. Dock blir innebörden av kategorierna varierande och därmed möjligen något diffusa. Detta innebär dock inget problem eftersom modellen översiktligt ger det helhetsintryck som vi eftersträvar. Resultaten från ovanstående analys kommer att diskuteras vidare i diskussionskapitlet.

8. Diskussion och slutsatser

I följande kapitel kommer vi att besvara våra frågeställningar samt föra en allmän diskussion i dialog med tidigare forskning. Vi kommer att gå igenom betydelsen av de olika fälten i Anderson och Skot-Hansens modell och således diskutera bokbussens olika roller utifrån modellens olika fält.

8.1 Diskussion kring problemformulering och frågeställningar

Biblioteksverksamheten i en kommun ska kunna nyttjas av samtliga invånare. I tätorterna finns ofta fasta bibliotek och tillgängligheten är ofta god. Kollektivtrafiken är många gånger välutvecklad och det underlättar möjligheten för invånarna att ta sig till biblioteket. I mindre samhällen finns ibland biblioteksfilialer för att de mindre orternas invånare ska kunna ha tillgång och närhet till ett bibliotek. Dock är inte alla kommuninvånare bosatta i en tätort eller ett mindre samhälle där det finns filialverksamhet. De invånare som är bosatta på landsbygden och har långt till ett fast bibliotek är beroende av mobil biblioteksverksamhet om de inte själva har tillgång till transportmöjligheter. Detta bekräftas även av Svenne (1995:34ff). Bokbussarna har dock minskat i antal under senare år, i takt med att delar av biblioteksverksamheten centraliseras. Det medför att de invånare som är beroende av bokbussen får sämre tillgång till biblioteksservice. Eftersom vi ser detta som ett problem är syftet med denna uppsats är att undersöka huruvida bokbussen kan ses som ett fast bibliotek. För att utreda detta undersöks även vilket värde och vilken funktion bokbussarna har för användarna. För att få ett helhetsperspektiv har vi valt att även inkludera bokbusspersonal och bibliotekschefer i undersökningen. Nedan behandlar vi de frågeställningar som ligger till grund för uppsatsen.

Kan bokbussen ses som ett folkbibliotek i mindre skala?

Enligt analysen har bokbussen liknande roller som ett fast folkbibliotek. Detta kan konstateras genom att vi i analysen har applicerat Anderson och Skot-Hansens modell (1994:18f) om det lokala folkbibliotekets profiler på bokbussverksamheten. Samtliga fält som Anderson och Skot-Hansen presenterar går att återfinna inom bokbussverksamheten. Det som inryms i bokbussens roll som *kulturcentrum* är främst att tillgängliggöra ett kulturellt utbud för de användare som är bosatta på landsbygden. I det kulturella utbudet ingår diverse medier, exempelvis böcker, tidskrifter samt CD-skivor. Bokbussen som *kunskapscentrum* innefattar hur bokbussens utbud av facklitteratur och facktidningar kan bidra till inhämtande av kunskap. Bokbussens roll som *socialt centrum* inbegriper funktionen som mötesplats. Bokbussen är således en arena för kravlösa och spontana möten mellan människor. Bokbussen som *informationscentrum* innefattar en plats där användarna kan få tips och råd kring litteratur som kan passa deras personliga intressen. Anderson och Skot-Hansen bygger sin modell på lokal biblioteksverksamhet (1994:256). Nämnda roller bygger således på fast biblioteksverksamhet men modellen är enligt ovan även applicerbar på mobil biblioteksverksamhet. Bokbussen kan således ses som ett folkbibliotek i mindre skala.

Vad erfar användarna att bokbussen har för värde och funktion?

Bokbussen har definitivt ett värde och en funktion för användarna. Tillgängligheten är en av de aspekter som är mest värdefull för användarna. Bokbussen medför att landsbygdsborna inte

behöver vara beroende av transportmedel för att kunna ta del av biblioteksutbudet. Läsning är för flertalet respondenter ett stort intresse och bokbussens utbud underlättar för användarna när det gäller att få tillgång till intressanta och relevanta medier. Bokbussen erbjuder dock mer än enbart ett kulturellt utbud. Respondenterna lyfter fram att bokbussen också har en viktig funktion som mötesplats. Detta är särskilt betydelsefullt för de användare som är ensamma i livet och inte har utvecklat ett socialt nätverk. Vissa respondenter framhäver att bokbussen är en bekräftelse på att kommunen värnar om landsbygdsbefolkningen. Detta innebär en känsla av delaktighet i samhället, enligt respondenterna.

Vad erfar bokbusspersonalen och bibliotekscheferna att bokbussen har för värde och funktion för användarna?

Respondenterna anser att det användarna uppskattar mest vad gäller bokbussverksamheten är tillgängligheten. Detta eftersom användarna inte behöver ta sig in till centralorten för att besöka ett bibliotek. Informanterna menar att bokbussen tillgängliggör ett kulturellt utbud som ständigt uppdateras, vilket är av stor vikt för användarna. Respondenterna menar att möjligheten att låna är den främsta anledningen till att användarna besöker bokbussen, eftersom läsningen är ett stort intresse för många bokbussbesökare. Förutom det kulturella utbudet har bokbussen en funktion som mötesplats. Informanterna menar att detta har stor betydelse för flertalet användare på landsbygden. Många användare är ensamma och träffar möjligen enbart hemtjänsten och bokbusspersonalen. Därför tror respondenterna att bokbussens sociala funktion är av vikt. Bokbussen har även en demokratisk funktion. Även de användare som är bosatta på landsbygden bör få tillgång till biblioteksverksamhet. Kulturutbudet som bokbussen förmedlar bör vara tillgängligt för samtliga kommuninvånare. Det är även av vikt för landsbygdsbefolkningen att få en känsla av närhet till kommunal service. Bokbussen är, enligt respondenterna, ett exempel på kommunal service.

Vilka blir konsekvenserna om bokbussverksamheten skulle upphöra?

Om bokbussverksamheten upphör skulle det innebära att landsbygdsbefolkningen inte får fullgod tillgång till biblioteksservice. Det kulturella utbudet blir mindre tillgängligt och landsbygdsbefolkningen går miste om en naturlig mötesplats. Eftersom läsning och mediekonsumtion är ett stort intresse för flertalet användare, fyller bokbussen en viktig funktion. Många användare som bor på landsbygden har tillgång till transportmedel, men inte alla. De som inte har tillgång till exempelvis bil skulle således stå helt utan biblioteksservice. För de användare som lever ensamma innebär bokbussen en social kontakt. Bokbussbesöket innebär att användarna interagerar med varandra eller bokbusspersonalen, vilket är värdefullt för många människor. Vissa användare träffar inte särskilt många människor i vardagen och för dessa användare är interaktionen på bokbussen en stor del av deras sociala liv. Många respondenter har således lyft fram vikten av mötesplatser på landsbygden. Detta är av särskilt stor betydelse eftersom många andra mötesplatser på landsbygden har upphört, exempelvis lanthandlar. Bokbussen blir en naturlig och kravlös mötesplats där icke planerade möten sker. En sådan mötesplats är mycket viktig, framhåller ett antal respondenter. Mötena som sker på bokbussen blir spontana men likväl av stor vikt då de bidrar till sammanhållning i samhället. Ett upphörande av bokbussverksamheten skulle således innebära en förlust på många sätt för de användare som är bosatta på landsbygden.

8.2 Diskussion kring betydelsen av analysmodellens olika fält

Nedan kommer vi att diskutera bokbussens olika roller utifrån Anderson och Skot-Hansens

modell (1994:18f). Vad gäller vår undersökning har det visat sig att fälten från nämnd modell går att återfinna inom de respektive bokbussverksamheter som har undersökts. Det innebär att bokbussen har samma roller som ett folkbibliotek. De fält som är mest framträdande är som nämnts *kulturellt centrum* och *socialt centrum*. Vi kommer även att kommentera de återstående två fälten – *kunskapscentrum* och *informationscentrum*.

Bokbussen har en funktion som *kulturellt centrum*. Precis som ett vanligt folkbibliotek erbjuds användarna att ta del av det medieutbud som bokbussen tillhandahåller. Anderson och Skot-Hansen ser folkbiblioteken som viktiga arenor för kulturella upplevelser. Detta inkluderar exempelvis medier, utställningar och andra kulturella arrangemang (1994:237). Biblioteken som centrum för kulturella upplevelser är särskilt viktiga på platser där övrigt kulturutbud är begränsat. Bokbussen har, precis som ett folkbibliotek, en viktig uppgift som förmedlare av kultur (Ornholt 2001). Eftersom landsbygden troligen har begränsat kulturellt utbud jämfört med en tätort, är bokbussverksamheten särskilt viktig. Samtliga respondentgrupper har förmedlat att det är av vikt att kunna få tillgång till medier. Tillgången till litteratur och andra medier är betydelsefull för att läsningen är ett viktigt inslag i vardagen för många användare.

Samtliga användare som har deltagit i undersökningen förmedlar att läsning är ett stort intresse för dem. Greider påpekar vikten av folkbiblioteken ska kunna erbjuda samtliga låntagare tillgång till medier (2000). I tätorterna finns ofta god tillgång till biblioteksverksamhet. Biblioteksutbudet på landsbygden består oftast av filialer och bokbussar. Filialerna är dock placerade i mindre samhällen och därför behövs bokbussen som komplement för att nå ut till de användare som inte är bosatta i närheten av en filial eller större tätort. Bokbussens flexibilitet möjliggör således för användare på landsbygden att kunna ta del av bibliotekets utbud. Bokbussverksamheten har därför en viktig funktion för de användare som är bosatta på landsbygden.

Försämrad ekonomi är ett hot mot bokbussverksamheten. Ornholt menar att bokbussarna i Norge minskar i antal, bland annat på grund av att ett ökat antal bibliotekstjänster centraliseras till huvudorter (2001). Även om denna rapport gäller Norge, kan det förmodas att förhållandena är liknande i Sverige. Bokbussarna minskar även i Sverige (Kulturrådet 2008). Ornholt menar att bokbussverksamheten inte kan mäta sig med fast verksamhet fullt ut, exempelvis vad gäller öppettider, men att bokbussverksamheten ändå mer kostandseffektiv än filialverksamhet (2001). Bokbussarna har dessutom ett mer uppdaterat och aktuellt mediebestånd än filialerna. Ytterligare en aspekt vad gäller bokbussverksamheten är, som nämnts, tillgängligheten. Om bokbussverksamheten skulle upphöra innebär det att användarna som är bosatta på landsbygden utan fast biblioteksverksamhet i närheten, på egen hand får ta sig till en filial eller huvudort för att besöka ett bibliotek. I bibliotekslagens andra paragraf nämns att samtliga medborgare ska ha tillgång till ett folkbibliotek (1996). Flertalet av de användare som är bosatta på landsbygden har tillgång till transportmedel, i form av bil eller kollektivtrafik, men långt ifrån alla. Även om de användare som är bosatta på landsbygden är välkomna att besöka filialer eller huvudbibliotek är det således inte säkert att de har möjlighet att ta sig dit. Frågan är då om de användare som inte har transportmedel till förfogande verkligen har tillgång till ett bibliotek.

Wicén (2008) menar att ett sätt att lösa biblioteksservicen vad gäller landsbygdsanvändarna, är att istället för bokbuss använda posten och Internet som medel. Medierna beställs från biblioteket via Internet och levereras med posten. Användare som inte kan ta sig till ett bibliotek har således möjlighet att nyttja bibliotekets tjänster via Internet, eftersom det är

möjligt att utföra många biblioteksärenden via nätet. Dock finns vissa nackdelar, exempelvis krävs tillgång till lämplig teknisk utrustning, vilket alla invånare inte har möjlighet att nyttja eller införskaffa (Nilsson 2000). Detta utvecklas under rubriken *informationscentrum*. Flertalet respondenter som deltagit i undersökningen menar att nyttjande av bibliotekstjänster via Internet kan ha vissa fördelar, men att det inte blir samma sak som ett fysiskt möte. Flertalet informanter från samtliga respondentgrupper menar att möjligheten att mötas och interagera på ett fysiskt plan är ett viktigt inslag i biblioteksbesöket. Detta utvecklas vidare nedan.

Fältet *socialt centrum* behandlar bokbussens funktion som mötesplats. Flertalet respondenter har förmedlat att bokbussen som mötesplats är ett betydande inslag i bokbussbesöket. Mötesplatser som fenomen behandlas i den teoretiska ram som ligger till grund för undersökningen. De fält som beskrivs i Anderson och Skot-Hansens modell om folkbibliotekets olika profiler kan inkluderas i begreppet lågintensiv mötesplats, vilket diskuteras av Ragnar Audunson (2005). Audunsons resonemang om de lågintensiva mötesplatsernas betydelse och Robert Putnams teori om det sociala kapitalet har mycket gemensamt. Det positiva sociala kapitalet bygger på gemenskap och stärker samhörigheten mellan människor. Socialt kapital stärks genom frivilligt deltagande i organisationer, föreningar och besök vid informella institutionella mötesplatser, där människor kan mötas och interagera (Audunson 2005). Audunson menar att folkbiblioteket är ett exempel på en lågintensiv mötesplats. En lågintensiv mötesplats är således en arena för möten mellan människor oberoende av bakgrund. Möten sker alltså på en demokratisk grund. En lågintensiv mötesplats gynnar följaktligen interaktion mellan människor och är tillgängliga och öppna för samtliga medborgare (Audunson 2005:434). Lågintensiva mötesplatser är ett exempel på ett fenomen som kan stärka det sociala kapitalet. Eftersom bokbussverksamheten enligt våra resultat kan ses som ett folkbibliotek i mindre skala skulle även bokbussen kunna vara ett exempel på en lågintensiv mötesplats. Bokbussen är alltså en plats för spontana och kravlösa möten. Att samhörighet i samhällen är av vikt bekräftas av flertalet användare som deltagit i undersökningen. Flera av användarna ser därför bokbussen som en kravlös miljö för spontana möten. Eftersom antalet naturliga mötesplatser, exempelvis bensinstationer och lanthandlar, har minskat på landsbygden har bokbussen en viktig funktion som mötesplats. Denna typ av mötesplatser är av stor vikt för små samhällen, eftersom landsbygden ofta drabbas av indragen kommunal service (Ornholt 2001). Detta skulle kunna vara en anledning till att bokbussens sociala funktion är betydelsefull för användarna.

Fälten *kunskapscentrum* och *informationscentrum* har inte varit framträdande på samma sätt som ovan nämnda fält, men det finns aspekter som är viktiga att kommentera. *Kunskapscentrum* behandlar bokbussanvändandets främjande av kunskapsinhämtning. Bokbussens medier kan således vara en källa för inhämtande av kunskap. Tillgängligheten till bokbussen möjliggör detta. Flertalet användare har uttryckt att den närhet till biblioteksverksamhet som bokbussen skapar är värdefull. Bokbussen har oftast ett mer uppdaterat bestånd än exempelvis filialer, vilket är värdefullt om användaren vill ta del av aktuella medier. Det finns användare som är bosatta på landsbygden och inte har möjlighet att ta sig till ett fast bibliotek. Ett antal användare uttrycker att eftersom de är skattebetalare bör kommunal service även vara tillgänglig för de som bor på landsbygden. Eftersom mängden kommunal service har minskat på landsbygden är bokbussen ett viktigt inslag i användarnas vardag. Om bokbussverksamheten skulle upphöra, begränsas möjligheten till inhämtande av kunskap genom bokbussens medier. Greider menar att det är av stor vikt att biblioteksverksamheten stödjer möjligheten för användarna att ta reda på saker genom att använda biblioteket (2000: 91). Därför har bokbussarna en viktig funktion vad gäller

kunskapsinhämtning. Rättigheten till biblioteksservice bör vara densamma oavsett var användarna är bosatta, enligt flertalet respondenter.

Fältet *Informationscentrum* beskriver den personliga interaktionen mellan användare och bokbusspersonal. Ofta finns en personlig kontakt mellan användare och bokbusspersonal, vilken har utvecklats över tid. Bokbusspersonalen har ofta kännedom om specifika låntagares intressen vad gäller medier. Detta innebär att servicen på bokbussen blir mer personlig jämfört med på ett stort bibliotek. Flertalet användare som deltagit i undersökningen förmedlar värdet av den personliga servicen på bokbussen och menar att de hellre utför sina ärenden där än åker till ett stort bibliotek. Anledningen till detta är således att flertalet användare uppfattar miljön på ett stort bibliotek som opersonlig och att det är svårt att finna det som eftersöks. Mycket skulle därför gå förlorat om bokbussverksamheten upphörde. Wicén (2008) föreslår ett alternativ till bokbussverksamheten som han menar är mer kostnadseffektivt. För att spara pengar föreslår Wicén att landsbygdens biblioteksservice istället sköts via post och Internet. Tanken är således att användarna beställer böcker från biblioteket via Internet och får medierna levererade via posten. Problemet med detta förslag är bland annat att lösningen kräver tillgång till eller införskaffande av teknisk utrustning. Alla människor har inte tillgång till teknisk utrustning (Nilsson 2000). En av bokbussens största användargrupper, enligt vår undersökning, är pensionärer. Flertalet inom denna användargrupp är mer eller mindre bekanta med den teknik som skulle krävas för att kunna beställa medier över Internet. Frågan är således om det är rimligt att tro att Wicéns förslag skulle kunna ersätta bokbussverksamheten. Ytterligare en aspekt som skulle gå förlorad är det fysiska mötet och den personliga servicen vilken flertalet användare, som deltagit i undersökningen, har uttryckt som mycket värdefull.

8.3 Övriga kommentarer

Som beskrivet ovan innefattar bokbussverksamheten ett antal olika delar som samtliga är av värde för användarna. Det finns alltså fler aspekter av bokbussverksamheten än enbart leverans av böcker. Enligt flertalet inom de olika respondentgrupperna som har deltagit i undersökningen är bokbussverksamheten inte utbytbar. Ingen av de tillfrågade grupperna har således kunnat se något fullvärdigt alternativ till bokbussverksamheten. Det finns visserligen liknande uppsökande verksamheter, som exempelvis ”boken kommer”. Dock menar flertalet respondenter att det inte är samma sak eftersom ”boken kommer”-verksamhet handlar om att leverera böcker. Det går således inte att likställa med ett bokbussbesök, eftersom det sistnämnda innefattar fler aspekter än enbart bokleveranser. Bokbussbesöket innebär även en kulturell upplevelse, en plats att mötas på samt möjlighet att interagera med bokbusspersonal och andra låntagare. Även om bokbussen inte har möjlighet att erbjuda samma service som ett fast bibliotek, exempelvis vad gäller öppettider och mediebestånd, så tillgodoser ändå bokbussen de tillfrågade användarnas behov. Detta bekräftas av flertalet inom samtliga informantgrupper.

Den aspekt av bokbussbesöket som är viktigast för användarna är möjligheten att låna diverse medier. Samtliga respondentgrupper förmedlar att läsning är ett viktigt inslag i vardagen för användarna. Bokbussen innebär en tillgänglighet och närhet till biblioteksverksamhet för de användare som har långt till ett fast bibliotek. För de användare som inte har tillgång till transportmedel blir bokbussen därför en av få möjligheter att nyttja biblioteksverksamhet. Svenne menar att bokbussarna är ett viktigt inslag i ett samhälle som vilar på en demokratisk grund och som ska kunna erbjuda samtliga invånare tillgång till bibliotek (1995). Tillgången till bibliotek är, som nämnts, oftast god i tätorterna. Biblioteken i tätorterna är till för samtliga

medborgare, men beroende på var användarna är bosatta är inte tillgängligheten densamma för alla. För de användare som, geografiskt sett, har långt till ett fast bibliotek har bokbussverksamheten följaktligen ett värde och en viktig funktion.

9. Sammanfattning

Den uppsökande biblioteksverksamheten kom igång i Sverige under 1950-talet. Tanken med den uppsökande verksamheten var att biblioteket skulle kunna nå ut till samtliga låntagare inom en kommun. Vid denna tidpunkt var många låntagare bosatta på landsbygden och således användes den uppsökande verksamheten för att nå ut till människor som annars inte skulle ha nyttjat biblioteket. Syftet var att biblioteket skulle stödja folkbildning och erbjuda kulturella upplevelser. Under 1970-talet var det möjligt att få bidrag för inköp av bokbussar, vilket innebar att den mobila biblioteksverksamheten expanderade. Bokbussarna används fortfarande inom flertalet kommuner. De är ett viktigt inslag för de människor som inte är bosatta i närheten av en tätort eller en mindre ort med filialverksamhet, ska kunna ta del av och nyttja bibliotekets utbud. På senare år har bokbussarna minskat i antal, främst på grund av ekonomiska faktorer.

Syftet med undersökningen är att undersöka om bokbussverksamheten kan ses som ett folkbibliotek i mindre skala samt vilket värde och vilken funktion bokbussarna har för användarna. Detta behandlas även i frågeställningarna:

- Kan bokbussen ses som ett folkbibliotek i mindre skala?
- Vad erfar användarna att bokbussen har för värde och funktion?
- Vad erfar bokbusspersonal och bibliotekschefer att bokbussen har för värde och funktion för användarna?
- Vilka blir konsekvenserna om bokbussverksamheten skulle upphöra?

Detta har undersökts genom kvalitativa intervjuer med användare. För att få ett helhetsperspektiv har vi även inkluderat bokbusspersonal och bibliotekschefer i intervjuundersökningen. Undersökningen har utförts i tre kommuner inom Skåne och Småland. Respondenterna är 31 till antalet – 24 användare, fyra inom bokbusspersonalen och tre bibliotekschefer. Intervjuerna med användarna har genomförts i anslutning till bokbussen. De tillfrågade användarna är slumpvis utvalda. Intervjuerna med bokbusspersonalen har genomförts i samband med aktuell bokbusstur. Bibliotekscheferna har vi intervjuat på plats på respektive bibliotek.

Den teoretiska utgångspunkten för undersökningen är Anderson och Skot-Hansens modell kring folkbibliotekets lokala profil (1994:18f). Vi har också utgått ifrån teorier som behandlar olika aspekter och värden av mötesplatser. Detta för att få en förståelse för huruvida bokbussarna kan ses som ett folkbibliotek i mindre skala, men också för att diskutera vilket värde och vilken funktion bokbussen har för användarna på landsbygden.

Anderson och Skot-Hansens modell har sedan använts för att i analysen. Utsagorna från intervjuerna har strukturerats i kategorier och sedan applicerats i modellens olika fält. Detta för att skapa förståelse för huruvida bokbussen har samma roller som ett fast bibliotek. Vi har även sammanfattat utsagorna i de respektive fälten för att urskilja vilket värde och vilken funktion de olika informantgrupperna menar att bokbussverksamheten har för användarna.

Resultatet visar att samtliga respondentgrupper menar att bokbussverksamheten har ett antal viktiga funktioner. Detta gäller bland annat tillgänglighet för de personer som har långt till ett fast bibliotek eller inte kan ta sig dit av andra skäl. Eftersom många användare har läsning som ett stort intresse och därför har den mobila verksamheten ett stort värde. De medier som

erbjuds via bokbussen bidrar både till kulturella upplevelser och möjlighet att inhämta kunskap. Flertalet respondenter förmedlar även att den personliga service som erbjuds på bokbussen är av stor betydelse. I de kommuner som vi undersökt har flertalet av bokbusspersonalen arbetat länge inom verksamheten och därmed utvecklat en personlig relation till användarna. Bokbussen har också en viktig funktion som mötesplats där låntagarna kan träffa andra låntagare, eller interagera med bokbusspersonalen. Detta är särskilt betydelsefullt för de användare som är ensamma i livet eller som avståndsmässigt har långt till sociala miljöer.

I kapitlet för diskussion och slutsatser har vi satt resultaten i relation till tidigare forskning. Vi besvarar även frågeställningarna. Gällande den första frågeställningen visar resultatet att Anderson och Skot-Hansens modell är applicerbar på bokbussverksamheten inom de kommuner vi har undersökt. Således kunde vi konstatera att bokbussarna i de respektive kommunerna kan ses som folkbibliotek i mindre skala. Den andra frågeställningen behandlar vad användarna erfar att bokbussen har för värde och funktion för dem. Resultatet säger att bokbussen har flera viktiga funktioner och därmed också ett värde för användarna. Framst gäller det att bokbussen bidrar till tillgänglighet och tillgång till medier, men också att bokbussen fungerar som en uppskattad mötesplats. Flera användare ser också bokbussen som ett bevis på att kommunen värnar om dem som bor på landsbygden. Gällande den tredje frågeställningen – vad bokbusspersonal och bibliotekschefer erfar att bokbussen har för värde och funktion för användarna – visar undersökningen att bibliotekspersonalens uppfattningar till stor del stämmer överens med användarnas. Den fjärde frågeställningen tar upp vilka konsekvenser som skulle uppstå om bokbussverksamheten upphör. Framst skulle inte landsbygdsbefolkningen få samma tillgång till att nyttja biblioteket. Övriga funktioner, exempelvis bokbussens funktion som mötesplats, skulle också gå förlorad. Ett upphörande av bokbussverksamheten skulle främst drabba de landsbygdsbor som inte själva kan ta sig till en centralort eller filial. Således skulle ett upphörande av verksamheten innebära negativa konsekvenser för de användare som är bosatta på landsbygden.

Källförteckning

Anderson, Marianne & Skot-Hansen, Dorte (1994) *Det lokale bibliotek – afvikling eller udvikling*. Jelling: 2000.

Audunson, Ragnar (2005) "The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context. The necessity of low-intensive meeting-places". *Journal of documentation*, vol. 61, nummer 3, s. 429-441.

<http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewPDF.jsp?contentType=Article&Filename=html/Output/Published/EmeraldFullTextArticle/Pdf/2780610309.pdf> [2009-05-18]

Audunson, R., Vårheim, A., Aabø, S. & Holm, E. D. (2007). "Public libraries, social capital and low intensive meeting places". *Information Research*, Vol. 12, nummer 4. <http://InformationR.net/ir/12-4/colis/colis20.html> [2009-05-18]

Bennsäter, Agnetha (2007) http://www.nybro.se/templates/Page_____435.aspx [2009-05-18]

Bennsäter, Agnetha (2009) Telefonsamtal. [2009-03-24]

Benstead, Kerry, Spacey, Rachel & Goulding, Anne (2004) "Changing public library service delivery to rural communities in England". *New Library World*, 2004, Vol. 105, nummer 11/12, s. 400-409.

Bergqvist, Gunhild (2003) *Bokbussverksamhet. Effektiv decentralisering av svensk biblioteksservice?* Magisteruppsats: BHS.

Bibliotekslag: SFS 1996:1596 (1996). Stockholm: Fritze.
<http://www.notisum.se/rnp/SLS/lag/19961596.htm> [2009-05-18]

Borg, Barbro (2008) "Barbro Borg svarar Per Magus Wicén". *Biblioteksbladet* 2008, nr 6, s 33.

Carlsson, Helena & Persson, Christina (2001) *Ska vi träffas på biblioteket? En undersökning om folkbibliotekets funktion som mötesplats*. Magisteruppsats: BHS.

Eriksson, Catarina & Zetterlund, Angela (2008) "Den svenska biblioteksgeografin". *Swedish Library Research*, 2008, Vol. 17, nummer 1.

http://www.hb.se/wps/wcm/connect/?MOD=PDMPProxy&TYPE=personalization&ID=NONE&KEY=NONE&LIBRARY=%252FcontentRoot%252Ficm%253Alibraries%255B7%255D%252FBHS%252FForskning%252Fsvbf&DOC_NAME=%252FcontentRoot%252Ficm%253Alibraries%255B7%255D%252FBHS%252FForskning%252Fsvbf%252FERiksson_Zetterlund_vol171.pdf&VERSION_NAME=NONE&VERSION_DATE=NONE&IGNORE_CACHE=false [2009-05-18]

Erixzon, Thomas (2009) <http://www.hassleholm.se/6857> [2009-05-18]

Erixzon, Thomas (2009) <http://www.hassleholm.se/bokbuss> [2009-05-18]

Frigell, Inger (2009) Telefonsamtal. [2009-03-19]

- Gatland, Jan Olav (1991) *Bokbuss til Begjaer*. Oslo: Statens bibliotekstilsyn
- Greenhalgh, Liz, Worpole, Ken & Landry, Charles (1995) *Libraries in a world of cultural change*. London: 2003
- Greider, Göran (2000) "Biblioteket, demokratin och kulturen". Ingår i *Bibliotek – mötesplats i tid och rum. En bok om demokrati*. Lund: Bibliotekstjänst.
- Hansson, Joacim (2005) *Det lokala folkbiblioteket – förändringar under 100 år*. Linköping: 2005.
- Hawke, Bernie & Jenks, Fiona (2005) "On the move: Mobile library services in New Zealand". *APLIS*, September 2005, Vol. 18, nummer 3, s. 93-205.
- Helgesson, Britt-Marie (2009) Telefonsamtal. [2009-03-19]
- Intervjuer med 24 användare, fyra personer inom bibliotekspersonal och tre bibliotekschefer, utförda i mars 2009.
- Jochumsen, Henrik & Hvenegaard Rasmussen, Casper (2000) *Gør biblioteket en forskel?*. Köpenhamn.
- Johansson, Mats (2008) http://www.nybro.se/templates/Page_____2087.aspx [2009-05-18]
- Kenneally, Adele & Payne, Christine (2000) "Mobile library services: Australian trends". *APLIS*, 2000, Vol. 13, nummer 2, s. 63.
- Knight, Robert & Makin, Lynne (2006) "Branches on wheels: Innovations in public library mobile services". *APLIS*, 2006, Vol. 19, nummer 2, s. 89-96.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Leek, Susanne. <http://www.alvesta.se/CM.php?PageID=6420> [2009-05-18]
- Liliegren, Lars-Göran (2009) Telefonsamtal. [2009-03-17]
- Liliegren, Lars-Göran. <http://www.alvesta.se/CM.php?PageID=6413> [2009-05-18]
- Ljødal, Hilde (2005) "Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid". Oslo. ABM-utvikling. ABM-skrift, nummer18.
http://www.abm-utvikling.no/publisert/abm-skrift/folkebibl_moteplass.pdf [2009-05-18]
- Lundblad, Therese (2009) Telefonsamtal. [2009-03-24]
- Lundin, Dan (1990) "Bok-på-posten". Ingår i *Ända hem till fru Nilsson. En metodutredning om uppsökande biblioteksverksamhet*. Stockholm: Statens Kulturråd, s. 169
- Lundin, Dan (1990) "Definitioner och avgränsningar". Ingår i *Ända hem till fru Nilsson. En*

metodutredning om uppsökande biblioteksverksamhet. Stockholm: Statens Kulturråd, s. 13.

Lundin, Dan (1990) "Från social till uppsökande biblioteksverksamhet". Ingår i *Ända hem till fru Nilsson. En metodutredning om uppsökande biblioteksverksamhet*. Stockholm: Statens Kulturråd, s.16-17.

Lundin, Dan (1990) "Kriminalvården". Ingår i *Ända hem till fru Nilsson. En metodutredning om uppsökande biblioteksverksamhet*. Stockholm: Statens Kulturråd, s. s 151.

Lundin, Dan (1990) "Mobil biblioteksverksamhet". Ingår i *Ända hem till fru Nilsson. En metodutredning om uppsökande biblioteksverksamhet*. Stockholm: Statens Kulturråd, s. 166 – 167.

Lysebäck, Anna & Norrström, Lise-Lotte (2000) *Bokbussen – från dåtid till nutid. En studie om bokbussens utveckling i Sverige*. Magisteruppsats: BHS.

Modigh, Birgitta (1990) "Arbetsplatsbibliotek". Ingår i *Ända hem till fru Nilsson. En metodutredning om uppsökande biblioteksverksamhet*. Stockholm: Statens Kulturråd, s. s 135.

Möhlenbrock, Sigurd (1973) *Bokbussen kommer... En introduktion till verksamheten*
Lund: Bibliotekstjänst

Nationalencyklopedin (2009) <http://www.ne.se/artikel/272963> [2009-05-18]

Nationalencyklopedin (2009) <http://www.ne.se/artikel/112769> [2009-05-18]

Nationalencyklopedin (2009) <http://www.ne.se/lang/h%C3%A4ssleholm/208528> [2009-05-18]

Nilsson, Sven (2003) *Kulturens nya vägar. Kultur, kulturpolitik och kulturutveckling i Sverige*. Malmö:2003.

Nilsson, Sven (2000) "Om sanningen ska fram. Biblioteket som medborgargränssnitt." Ingår i *Bibliotek – mötesplats i tid och rum. En bok om demokrati*. Lund: Bibliotekstjänst.

Ornholt, Ruth (2001) *Mobile libraries in the Scandinavian countries: Development in view of legislation and financial support*.
www.ifla.org/IV/ifla67/papers/027-189e.pdf [2009-05-18]

Putnam, Robert D (2001) *Den ensamme bowlaren. Den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm:2001.

Scott, Harriet (1990) "Lokala sjukhem". Ingår i *Ända hem till fru Nilsson. En metodutredning om uppsökande biblioteksverksamhet*. Stockholm: Statens Kulturråd, s. s 123ff.

Statens kulturråd (1981) *Biblioteksservice i glesbygd*. Stockholm: Kulturrådet 1981

Statens Kulturråd (2001) "Folkbiblioteken. 2000". Stockholm. (Kulturen i siffror, 2001:4)
<http://www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2001/Folkbiblioteken.pdf> [2009-05-18]

Statens Kulturråd (2008) "Folkbiblioteken. 2007". Stockholm. (Kulturen i siffror, 2008:3)
http://www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2008/Folkbiblioteken_2007.pdf [2009-05-18]

Statistiska centralbyrån (1994) "Folk- och skolbiblioteken: mediebestånd, låneverksamhet, resurser, öppethållande m.m." Stockholm. (Statistiska meddelanden. Serie Ku-Kultur.)

Statistiska Centralbyrån (1997) "Folk- och skolbiblioteken: mediebestånd, låneverksamhet, resurser, öppethållande m.m. 1996". Stockholm. (Statistiska meddelanden. Serie Ku-Kultur.)
<http://www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/1997/Folk--och-skolbibl.1996.pdf> [2009-05-18]

Stiftelsen Vadstena forum för samhällsbyggande (1991) *Mötesplatser till lust och gagn i stad och bygd*. Vadstena. Skrift V 1991.

Stigendal, Mikael (2008) *Biblioteket i samhället – en gränsöverskridande mötesplats?*. Lund: 2008

Svenne, Helene (1995) *I samma gamla hjulspår? En utredning om bokbuss i glesbygd*. Gävle: Bibliotek Gävleborg.

Vestheim, Geir (1997) *Fornuft, kultur og velferd*. Oslo: Det Norske Samlaget

Wendel, Ulla-Britt (2007) *Bokbuss på 2000-talet – hur och varför?* Magisteruppsats: BHS.

Wicén, Per Magnus (2008) "Biblioteket i tiden! Utveckling eller avveckling?". Biblioteksbladet 2008, nr 6, s 3.

Bilaga 1. Intervjuguider

Bokbussanvändarna

1. Varför besöker du bokbussen?
2. Hur ofta använder du bokbussen?/Är du en regelbunden bokbussanvändare?
 - Kommer du själv eller tillsammans med någon annan?
3. På vilket sätt utnyttjar du bokbussen?
4. Vad uppskattar du mest med bokbussen?
 - Betyder det något att träffa bokbusspersonalen? Varför/varför inte?

Bokbusspersonal

1. Har ni identifierat några speciella bokbussanvändargrupper?
 - Har ni regelbundna besökare?
 - Arbetar ni med de olika grupperna på något speciellt sätt?
2. Tror du att bokbussen är viktig för bokbussanvändarna?
 - Vilka tror du är de primära anledningarna till att bokbussanvändarna kommer till bokbussen?
3. Vilken funktion tror du att bokbussen har som mötesplats?
4. Är det en framtidverksamhet? Varför/varför inte?
 - Är bokbussen en utbytbar verksamhet?
 - Vad skulle det innebära om bokbussen försvann?

Bibliotekschefer

1. Har ni identifierat några speciella bokbussanvändargrupper?
 - Arbetar ni med de olika bokbussgrupperna på något speciellt sätt?
2. Är det en viktig verksamhet? Varför/varför inte?
3. Är det en framtidverksamhet? Varför/varför inte?
4. Är bokbussen en utbytbar verksamhet?
 - Vad skulle det innebära om bokbussen försvann?